

UNGARIA

REVISTA SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

afară de Iuliu, August)

o dată pe lună

REDACTOR:

GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament:

Pe an 6 fl (11 franci)

Pe 1/2 de an 3 fl (7 fr)

DESCHIDEREA ESPOZIȚIUNEI MILENARĂ.

Budapesta, la 2 Maiu.

Deja din zori de zi e mare tumult pro străzi. Pro la nouă oare a ploat, dar a stat numai decăt. Decorațiunea orașului e într'adevăr frapantă. Pretu'indoni falfăie stindarde, iar numărul privitorilor cari își delectează ochii în decorațiuni, s'e urcă la sute de mii.

Pre la zece oare timpul s'a curățit frumos, și când a voit a merge convoiul cătră locul espozițiunii, soarele strălucea în toată pompa sa. Trăsurile erau admirabile, dintre cari mai virtos s'au destins trăsurile deosebiților delegați. Pompa dezvoltată în vestminte ornamentale și vizitii e orbitoare.

În decursul convoiului public a salutat cu strigări de „să trăiască” pro notabilitățile mai cunoscute.

Preste puțin din detunetul strigărilor tumultului s'a potut ști; că s'e apropie trăsura părechii regale. Pretutindea pre unde a trecut trăsura regală, a fost primită cu strigăte de „să trăiaacă” însuflețite. Regele a fost îmbrăcat în vestminte de general de cavalerie, la dreapta îi ocupa loc Măiestatea Sa regina, îmbrăcată în vestminte negre de catifea, pre cap cu toque de dantelă albă, car în mână avea un evantail negru. Și din partea reginei a fost salutat publicul cu gratiositate.

Prinții și princesele au mers în trăsura câte cu patru cai la deschiderea espozițiunii regnicolare. Deschiderea espo-

zițiunii a fost o priveliște admirabilă și încântătoare. În rîndul prim pre tribune ocupau loc damole, după cari apoi a fost un cere grandios din bărbați în vestminte ornamentale (naționale), la spatole căror ocupau loc aproape zece mii de oaspeți. La deschiderea espozițiunii au sosit mai întâi oamenii guvernului. După aceștia la puțin timp prinții și princesele însoțiți de curtea lor, după aceștia a urmat chorul diplomatie.

Preste puțin ehoul strigărilor de „să trăiască” anunță vonirea părechii regale. Ocupându-și locul părechii regală, ministrul Dániel a pășit înaintea regelui. Dániel Ernő ministrul de comerțiu a adresat următoarea vorbire Măiestății Sale:

Măiestatea Voastră Apostolică regală și imperială! Prea grațiosul nostru Domn!

Provedința divină a conces, ca această țară să ajungă sərbătoarea milenară în vigoarea deplină și în starca înfloritoare.

Aceasta e o deosebită favoare a sorții, căci într'adevăr e de admirat, cumcă pre aceasta țară, despre care musa istoriografică a însămnat, că în decurs de seclii a fost zidul de apărare a civilizațiunii apusului în contra nimicirii totale; în care zid s'a frânt marea putore de odinioară a

orientului, — cumcă pre aceasta țară valurile evenimentelor istorice lumii nu o au potut șterge de pro fața pământului.

O mână de popor vonită din Orient în puterea-i deplină a dovedit Occidentului mai cult, cum a știut să-și organizeze un stat, care în decurs de seclii, în decurs de o mie de ani s'a luptat pentru esistența lui. Ear urmașii vor dovedi, cumcă pre acel stat îl vor ști și asecura prin muncă pacinică și prin factorii civilizațiunii.

Generațiunea de acum deci are două bucurii, pentru-ce Provedința a conces ca tocmai sub sceptrul acelu regge să-și serbeze milleniul iubitei sale patrie, sub a acărui domnire înțeleaptă viață constituțională și a ajuns punctul de culminațiune, ear cultura a ajuns cel mai mare avînt în toate înștiuțiunile patriei noastre frumoasă.

Fii patriei, din incidentul acestei serbări înălțătoare de suflet, au dorit a-să delecta în monumentele trecutului glorios și a-și forma un tablou despre present. Pentru aceea sunt acum așezate în jurul nostru armele glorioase a-le trecutului dispărut, ear lângă noi armele laboarei timpului pacinic din present.

Pre acelea le-am adus și de prin biserici, unde odinioară națiunea s'a rugat pentru reportarea învingerilor; pre acestea le-am adus din bisericile laboarei, ca dovezi cu privire la aceea, cumcă accasta națiune a înțeles și voacea timpului mai nou și cumcă și chemarea-i mai nouă și'o va putea împlini strălucit.

O dovedește accasta și esposițiunea care reoglindează desvoltarea de azi a întregii țări.

Pentru a produce accasta esposițiune țara întregă a conlucrat cu inimă cu suflet cu tot. Dar sentimentul devota-

mentul celui mai intim și mai adevărat ș'a aflat resunet în adâncul ănimilor tuturor, că regele încoronat a națiunii, ca cel de întâi maghiar, și Măiestatea Sa regina încunjurată de iubirea sinceră a națiunii și membrii străluciți ai casei domnitoare s'au îndurat a ridica prin prezența înaltelor lor persoane, splendoarea, decorul, grandetă și strălucirea esposițiunii.

Toată țara privește azi la pulsul ănimei țări, la pulsul capitalei; dar tot magiarul adevărat nutrește azi în ănima sa și aceea dorință, ca binecuvîntarea lui D-zeu să planceze și mai departe, în ochii nepenetrabili, asupra țărilor de sub corona sântului Ștefan și asupra regelui ei glorios, sub a cărui domnire epocala a succes a depune basă sigură la al doilea mileniu.

După acestea cu aceea rugare umilită mă întore cătră Măiestatea Voastră regală și imperială, ca să Vă îndurați pre grațios a dechera de deschisă accasta esposițiune regnicolară milenară, ce stă sub patronatul cel mai înalt al Măiestății Voastre. (Strigate de: „să trăiască“).

La accasta a replicat Măiestatea Sa următoarele:

«Pătruși de sentimentele celei mai mari bucurie am venit la deschiderea acestei esposițiuni, ce marchează o epocă istorică.

Accasta bucurie o mărește mai vîrtos aceea împrejurare, că spre glorificarea statului maghiar existent de o mie de ani, locul prim îl ocupă o serbătoare a adevăratei păci, prin espunerea muncii folositoare și a rezultatelor puteri productive pre terenul spiritual și material în decurs de seclii.

Accasta espozițiune după cum sperez, va dovedi înaintea lumii întregi, că națiunea maghiară, susținând statul în glorie între împrejurări vitrege nenumărate în decurs de o mie de ani, nunumai și-a știut apăra pre câmpul de luptă cu vitejia sa tronul și patria sa, ci și pre terenul civilizațiunei și-a elup-tat un loc vrednic și poate ocupa loc între națiunile culte.

Va dovedi mai departe aceea nisuință și sacrificiu, cu care toată țara s'a nisuit a produce aceasta espozițiune, precum și aceea preveniență și simpatie deobligătoare din partea străinătății cu care a conces pre sama acestei espozițiuni multe obiecte de valoare și din punctul nostru istoric de vedere neprețuite.

Și în urmă va dovedi, că deși pre terenul de luptă al politicei mulți își aleg căi deosebite și deschilinite pentru valoarea sentimentului lor național, în fidelitatea față de corona sântă maghiară, la lucrul folositoriu, la propagarea științei și prin aceasta la promovarea gloriei și a binelui acestei țeri, pre toți civii patriei îi aflăm uniți și în concordiă deplină.

Cu toată sinceritatea doresc, că aceasta armoniă și înțelegere frățasca să se estindă asupra tuturor acelor, cari pot servi spre fericirea și asigurarea viitoriului iubitei noastre Ungarie, și că successul la care s'a ajuns până acum fără de nici o încredere să servească destinul la lucrarea și înaintarea mai departe,

rugând pre D-zeu să ne asculte dorința noastră și să aperse și binecuvinte aceasta espozițiune, pre care prin aceasta o decher de deschisă». (Strigături îndelungate și furtunoase de „să trăiască.“)

Regole și-a zis vorbirea într'o voce clară și taro.

La finea vorbirei s'au dat salvo cu tunurilo așezate pre piscurile dealului Gollért și au început a suna toate clopotele dela espozițiune și din orașul întreg, car chorurilo asociate au întonat „Isten áld meg a magyart,“ publicul a erupt în strigate de »să trăiască« furtunoase și prin aceasta s'a întâmplat deschiderea espozițiunei milionare.

După deschidere regina s'a reîntors numai decât în castel. Regele ș'a început calca prin espozițiune. S'a interesat foarte de obiectele espuse și cu o viuă plăcere întreba despre unele și altele din cele espuse. Mai în urmă a privit espusețiunea armatei comune și a honvezimei și ș'a osprimat cea mai mare îndestulare asupra celor vëzute.

Regele a remas până la doauë oare după ameazi la espozițiune.

Timpul e foarte frumos. La începutul vorbirei regelui a început a se ivi soarele dela spatelë norilor și în decursul vorbirei a început a frige cu o căldură caniculară.

Regele a donat ministrului președinte Desideriu Bánffy marea cruce a ordului Loopoldin.

Incântătoare a fost și reîntorcerea dela espozițiune. Regele s'a reîntors deodată cu curtea-i întregă.

Timpul eară-ș e continuu noros, dar pentru aceea e cât se poate de favorabil, deoarece căldura prea mare nu torturează oamonii.

Insuflețirea e nespuş de mare.

(—)

CUVINTAREA PRIMATELUI.

Budapesta, 3 Maiu.

După 11 oare la câteva minute s'a început Te Deum-ul- pre care l'a intonat primatele: *Claudiu Vaszary*. In biserică a domnit cea mai mare liniște și toți ascultau Te Deum ul pătrunzător cu cea mai profundă pietate.

Punctul culminant al serbării a fost misa, ce a urmat, în decursul căreia artiștii dela operă au cântat celebra misă de încoronare compusă de *Francisc Liszt*. Solurile au fost osecutate cu bravura îndatinată de către damele: *Gizella Roter* și *Paula Valent*, și de către domnii: *Bronlik Ferencz* și *David Ney*. La graduale a cântat corul cântarea sântului Ștefan, transcrisă de *Mihail Bogisich*, la offertorium însă a cântat cu mare efect pre lângă acompaniare de orgoană *Alexandru Váradi* vechia cântare bisericcesca maghiară «*Bojdogságos Anyánk*».

După finirea ceremoniilor bisericești a urmat evenimentul zilei. Primatele sculându-se dela locul seu și pășind imediat înaintea tronului părechii regale încunjurat de preoțime, a zis următoarea cuvântare :

«Depre buzele noastre a resunosat rugăciunea de mulțămită, regele și națiunea de împreună și-a plecat genunchii naintea Ta : preaputernice D-zeule, care cu o privire poți nimici și crea o sută de lumi ; înaintea Ta : Eternitate, înaintea căreia o miie de ani, e ca ziua de ieri ; înaintea Ta : preabunule Părinte, care deși pentru păcatele noastre ne ai pedepsit prin mâna ta puternică — dar pentru virtuțile noastre ne-ai făcut și fericiți.

Măiestatea Voastră, Domnule !
Măiestatea Voastră, Doamnă !
Națiunea mea !

Azi stăm înaintea columnei de

la hotarul esistenței noastre de o miie de ani, pre care pre o față sunt scrise cu litere de aur și de sânge evenimentele trecute: ear cealaltă față stă goală pre sama viitorului împenetrabil.

Cetit-ai națiunea mea: câtă bucurie și jale, câtă glorie și durere, câtă bună stare și suferință, câte trofee și perderi, câtă concordiă și discordiă se schimbă în trecutul teu de o miie de ani?

Cetit-ai, că deși națiunea noastră în decurs de câteva decenii a ocupat această patriă, totuși erumpe și năfară, unde făcând ca alții se verse mult sânge ea încă sângerează și după două derute sângeroase de sigur ar fi ajuns la soarta hunilor și avarilor, decumva nu's depunea jos armele, ce aboreau încă de sânge, înaintea principelui păcii și nu s'ar fi încreștinat.

Sabia a ocupat și crucea a susținut patria aceasta.

Națiunea noastră prin primirea creștinismului ce e drept a intrat în familia popoarelor europene, dar nu s'a contopit în ea; principele n'a devenit supusul, vasalul imperatului roman conform înștițuțiilor timpului de atunci, ci încoronându-se prin corona donată de către pontifice, își formează un regat independent și de sine stătătoriu.

Aceasta coronă îi dă potestate regelui și îi ridică auctoritatea înafară, dar înlăuntru, în constiință 'lu țermurește, deoarece-l obligă la observarea conștițuției.

Prin urmare sânta noastră coronă planează asemenea unui Cherub asupra regelui și națiunii, designându-i fiește căruia dătorințele sale, asigurând ambelor părți drepturile reciproce.

Astfel s'a renăscut Ungaria de o mie de ani în brațele creștinismului.

Acest eveniment formează punctul de întoarcere al sorții națiunii noastre, mai departe e sprijinul tronului, asigurarea libertății noastre, isvorul timpurilor de glorie, puterea încercărilor venite asupra noastră, baza existenței noastre.

Ce am fi devenit fără aceasta? Vijeliile goaznice ce au trecut peste noi, ar fi putut șterge de pe fața pământului națiuni mai numeroase și mai puternice.

Căci de câte ori nu ne-au năpustit puteri titanice cu armatele lor?

După aceea mai târziu în decurs de seclii ne-am luptat contra atacurilor îndreptate Apusului, în decursul căror lupte bisericele, școlile, cetățile, satele noastre s'au prefăcut în movile de prav și cenușă, ear frații noștrii cu miile au fost tiriți în prinsoare, și în aceasta epocă de grea încercare încă și noi între noi ne-am luptat pre moarte pre viață.

Dacă toate acestea le vei ceti și numai în treacăt, națiunea mea, trebuie să recunoști, că puternica mână a lui D-zeu te-a susținut.

De ce te-a susținut?

Pentru-că acelora, — singuraticilor întocmai ca națiunilor, — cari îl venerază pre El, ca pre părintele lor, le dă viață lungă.

Cu fiori de pietate cetesc în sânta scriptură următoarea amenințare: «Domnul va pedepsi și va scoate pre Israil din pământul celor drepti, cari l'a dat părinților lui, și îl va răsipl, dacă nu-'l vor cinști.»

Națiunea noastră a avut multe păcate, dar a avut și o mare virtute, aceea adecă, n'a negat nici când esistența lui D-zeu — ear venerarea lui a codificat în lege.

Ne-a susținut D-zeu și pentru aceea, pentru-că am avut mulți patroni în ceriu.

Nu esistă națiune a cărei casă domnitoare să poată numera atâta sfinți, ca chiar însăși casa Arpadiană.

Ceea mai puternică patroană ne-a fost, însă Maica noastră, a căruia figură am cusut'o pre steagurile noastre, venerațiunea-i am bătut'o pre banii noștrii, ear iubirea față de ea am cântat'o în versurile noastre.

Când pentru multimea păcatelor noastre am voit a ne ruga către însuși Dl nostru, în timp de pericol, de pre buzele a milioane de oameni a resunat cântarea:

Prea sânta noastră maică,

A noastră veche Patroană

Fiind în mare necaz

Astfel te agrăiește patria noastră:

De Ungaria, de dulcea noastră pa-

[trie

Și de sëraccii magiari nu 'ți uita!

Din grația și marea îndurare alui D-zeu am ajuns deci la o mie de ani.

Fii salutată, fii biuecuvîntată scumpa mea patriă, în aceasta ser-

bătoare sublimă, din partea neînsemnatului tău fiu!

Fie binecuvântate toate mormintele pământului teu, cari acoper atâtea moaște sante, fie binecuvântați toți brujii tei, cari au fost udați de sângele eroilor noștrii, și muiați de sudoarea poporului nostru muncitor!

Fie binecuvântate toate vetrile familielor, pre cari religiunea noastră le-a sântit.

Fii salutat, fii binecuvântat

Măiestatea Ta, regele meu!

Părintele națiunii mele!

Din îndurarea lui Dzeu tu conduci națiunea în al doilea mileniu nu prin sunetul armelor, ci prin strălucirea înțelepciunii și a căldurii iubirii Tale.

Rugându-mă, îl rog deci pre regele regilor, ca să-și întindă brațul seu apărătoriu asupra persoanei Măiestății Tale, să trimeată, să verse asupra ta bogăția îndurărilor sale, ca la lumina acestora cunoscând clar și în toate părțile sale causele națiunii tale, pricepându-i necasurile, să-ți poți împlini și desnoda cu curaj și cu noroc datorințele-ți regești, ce le conduci cu o fidelitate constituțională și în mod neobosit.

Deie-ți D-zeu o țară liniștită, consilieri fideli, popor bun, armată puternică, pace îndelungată, viață lungă, ca astfel încă în timp îndelungat să poți conduce în fericire poporul teu pre calea sânteniei și a dreptății!

Fii salutață, fii binecuvântată Măiestatea Ta, regina mea! Pri-mește în aceea biserică unde ai fost încoronată, cea mai profunde omagii ale noastre, cea mai sinceră ma-

nifestare a iubirii noastre, pentru bunătatea-ți și iubirea-ți arătată față de noi în tot-dea-una!

Fericindu-te ne aducem aminte că atunci când ai devenit mama națiunii noastre, ai grăit cătră noi în dulcea noastră limbă maternă, fericindu-te ne aducem aminte că și acel fir de aur încă la tors gingașa Ta mână, prin care s'a. legat nedespărțit mult iubitul nostru rege cu națiunea.

Fii deci și de acum înainte protectora sêracilor, și mijlocitoarea la tron, pentru cei ce împloară grația.

Regina noastră pământească!

Mama noastră pământească!

Pre drumurile victiiei tale fie-ți conducătoare și apărătoare regina cerească, prea curata vergură Maria!

Fie binecuvântați copii familiei regești!

Fie binecuvântată întreagă familia domnitoare!

Sus animile noastre!

Sus națiunea mea!

A ținea, a duce la înflorire, a face fericită patria cuprinsă de străbunii noștrii și lăsată noauă ca ereditate, aceasta chemare mare și măreață te așteaptă pre tine națiunea mea.

E drept, Orizontul puțin e înorat, dar nici de altă dată n'a fost pre deplin curat ceriul asupra ta.

Adeseori ai stat la marginea mormîntului teu, și totuși, atunci când cugetau, că te-au stîrpit, tu te-ai înmulțit, când au cugetat că te-au umilit, -- tu ai răportat învingeri, când au cugetat că te-au slăbit -- tu te-ai întărit; și acum după o

miie de ani, nu scăzută, nu zdrobită, nu la apusul vieții tale naționale îndelungate, ci la miază în viitoare pășești în al doilea mileniu.

Sub domnirea celui mai bun rege al teu soartea ta o depusă în mâinile tale.

Grigește deci!

Celea mai multe națiuni dispărute de pre bina istoriei, n'au fost rănite din partea inamicilor esteri ci din partea fiilor săi. Dar ori cât ai fi de concordioasă, totuși fără de D-zeu nu poți fi fericită națiunea mea! Pentru aceea, legea aceea, prin care îți eternizezi existența ta de o miie de ani, prin care amintești prevedința, zelul religios, fidelitatea față de rege, iubirea de patrie, nu o sculpa numai pre tablă rece și nesimțitoare de marmoră a forului, ci o sapă afund și în sinul teu.

Națiunea mea!

Odinioară a demândat D-zeu servitoriului său, că să binecuvinteze poporul, după ce va fi ajuns pre pământul provinciei. Și eu deci nedemnul serv al lui D-zeu, în această oară de serbătoare 'mi ridic mâinile spre binecuvântare și mă rog: Ascultă Doamne rugăciunea națiunii

mele și în necas nu-ți întoarce fața ta dela ea.

Fii cu ea pro viitor, precum ai fost cu părinții sei în trecut.

Dă-i belșug din roaua ceriului din grăsimea pământului, că să nu fie cercetată de lipsă și necasuri.

Facă-te națiune mare și puternică să te glorifice în toate timpurile.

Dacă ai fi atăcată de inimici, să lupte lângă tine și să-ți ajute a învinge.

Deie-ți spiritul fricei de D-zeu ca să-ți poți câștiga, ori susținea virtuțile străbunilor toi, nu cumva oare-când să clătini acelea base solide, pre cari credința părinților tei a zidit aceasta țară. Deie-ți spiritul înțelepțiunii, ca să poți cunoaște adevărata cale a progresului, nu cumva alterată în moravuri scăzută în putere, să pierzi acest pământ, pre care Domnul și D-zeul teu ți l'a dat de patrie.

Doamne, ascultă-mi rugăciunea mea! Preacurată Vergură Mariă, Patroana noastră veche, roagă-te pentru, noi ca darul Tatălui, și a Fiului și a Spiritului Sânt să fie tot-dea-una cu noi.

Amin!

MILENIUL ȘI STRĂINII.

Budapesta, la 6 Maiu.

Măiestatea Sa regole a căpătat cu ocaziunea serbării milonare telegrame foarte măgulitoare din partea puterilor storoine în cari își dau expresiunea stimei ce au față de regole nostru și a simpatiei lor față de națiunea noastră. Câteva dintre aceste mai la vale le comunicăm

din vorbă în vorbă ca națiunea maghiară să poată vedea cu îndestuliro deplină, că și depre tronurile străine serbarea noastră este urmărită cu stimă deplină. Mai cu samă șirele poetice ale regelui german vor avea un efect mare asupra poporului nostru.

Impăratul Wilhelm își aduce aminte de serbarea noastră cu atâta intimitate și cu un ton inspirat de atâta simpatie, încât Ungaria se va putea provoca la aceste enunțiațiuni ori când cu mândrie.

Voăcea trimisă dela tronurile străine ne arată tot-odată și bunăvoința ce este pro lângă acelea-ș tronuri în corcul diplomatic față de națiunea noastră. Azi a avut ministrul președinte *Bánffy* la casa sa ca oaspeți pro toți reprezentanții puterilor străine în a căror nume contele *Nigra* reprezentantul Italiei cu o vorbire eșcelentă a proamărit națiunea maghiară care petrecută de espresiunea simpatieică a întregii lume cultă trece pragul mileniului al doilea al existenței sale. Contele *Nigra* a vorbit în numele și din încredințarea colegilor sei și așa vorbele lui sunt a se privi ca espresiunea simțimentelor întregului corp diplomatic, o dovadă prea evidentă că națiunea maghiară este în adevăr vrednică de aceasta recunoștință a lumii moderne, un îndemn ca și pro viitor să lupte neîncetat pentru bunurile progresului și ale libertății.

După cum am amintit mai sus, voi comunica câteva dintre telegramele de simpatie ce le-a primit cu ocasiunea serbării milenare.

Eacă ce a telegrafat *regele Germaniei*:

Te rog primește sincerele mele salutări și gratulări cu ocasiunea zilei de serbătoare de azi, când Ungaria privește înderept asupra trecutului său istoric milenar glorios și asupra existenței sale ca stat binecuvântat în decurs de mai mulți seculi sub șeptul casei domnitoare regească de Habsburg. Fie și rămână *Regele și poporul Ungariei pururea în uniune credincioasă, ca un fundament solid de pace pentru monarchia Austro-Ungară și aliații credincioși ai aceleia.*
Wilhelm.

Regele Italiei a depeșat următoarele:

Cu ocasiunea serbării milenare a regatului unguresc Ți adresez cele mai sincere felicitări. Doresc cu sinceritate fericirea regelui și poporului maghiar.

Încrede-te în amicitia mea nestrămutaveră

Umberto.

(A l'occasion du Millénaire du royaume de Hongrie, je Te presente mes felicitations les plus cordiales. Je forme des voeux sincères pour la prospérité du roi de Hongrie et du peuple hongrois. Crois á mon inaltérable amitié.

Humbert.)

Tarul Rusiei a trimis următoarea depeșă:

Mă asociez din toată ânima la solemnitățile memorabile ale zilei de astăzi și esprim cu aceasta ocasiune cele mai sincere gratulări precum și espresiunea simpatiei mele viuă și nestrămutavere ce Ți-o păstrez.

Nicolae.

(Je m'associe de tout coeur aux mémorables solennités de ce jour et tiens á T'offrir á cette occasion mes voeux les plus sincères, ainsi que l'expression de la vive et invariable affection que je Te porte.

Nicolas.)

Regina Angliei, împărăteasa Indioi a trimis următoarea telegramă:

Măiestate! Te rog primește cele mai sincere felicitări din parte-mi cu ocasiunea iubileului milenar al regatului Ungar.

Victoria R. J.

*

Azi la oarele una după amiazi la baronul Desideriu *Bánffy* ca ministru președinto a fost *dejeuner festiv* la care au

luat parte următorii membrii ai diplomației.

Contele *Nigra* ambasadorul italian, *Lozé* ambasadorul francez, gr. *Eulenburg* ambasadorul german, gr. *Hoyos* ambasadorul spaniol, *Nedim Mahmud* ambasadorul turc, *Chan Nezîman* acreditatul persic, gr. *Wallwitz* aced. sas, *Vamor* aced. portughal, *Emil P. Ghica* aced. României libere, br. *Borchgrave* aced. Belgiului, *Van der Hoever* aced. Hollandiei, *Levenhaupt* aced. Suediei și Norvegiei, *Alfred Claparède* aced. Helveției, br. *Podewits-Dürnitz* aced. Bavariei, *Takahira* aced. Japoniei, *C. Azavedo* aced. Braziliei, *G. Mano* aced. grecece și *Achill Locatelli* acreditatul papal.

Afară de aceștia au mai fost încă de față: *L. Dóczi* șef d. secție, *M. Falk* deputat, gr. *Goluchowski* min. de externe, br. *S. Jósika* min. de lângă Măiestatea Sa, *K. Mérey* cons. de secție, cav. *Alex de Suzzara* cons. min. și de curto, gr. *I. Szapáry* cons. intim secret., gr. *L. Szapáry* deputat, gr. *N. Sécsén* șef de secție, *C. Széll* secretar intim, *D. Szilágyi* preș. diotal, *I. Tarkovich* secret. de stat, *C. Tisza*, *A. Wekerle* și *Iuliu Zwiedinck* secr. intim.

Au mai fost invitați dar și-au trimis seuselo: *Edm. Monson* ambasadorul engles, gr. *Petru Capnist* ambasadorul rus, *Bartlett Tripp* aced. Americii Nordice, gr. *Sponneck* aced. Danes, dr. *Kreyer* incredințatul chinez, *Stanciof* incredințatul bulgar, și *Szlávy* preș. casei deputaților.

Eacă vorbirea doyenului chorului diplomatic gr. *Nigra*:

„Așa ni-au zis — începû el — că ar fi mai bine dacă nu am toasta. Acest sfat așa cred a fost destul de înțelept, căci dacă ar trebui să golim atâtea păhară câte pofto și dorințē am dori a osprima, atunci pivnița domnului casei, de ar fi cât de plină cu vinurile cele mai bune, abia ar putea să fie de ajuns, ear călătoria noastră înderopt la Viena sigur ar fi suferit ceva amânare. Dar fără nici o vorbă, sau mai bine zis „insalutato hospito“

nu ne putem dopărta. Sperez că colegii mei 'mi vor concede a fi interpretele simțemintelor noastre do mulțămintă față de curto, guvernul și publicul maghiar pentru ospitalitatea pompoasă și precaută do carea am avut parte aici. Simțemintele celei mai însuflețite mulțămiri ducem cu noi, pentru aceea atențiune care s'a observat față do noi, și memoria eternă a panoramei rară la carea am fost invitați. In adovăr am fost martori la o seună do mare însemnătate. Am vōzut un popor carele după ce a luptat seclii întregi pentru libertatea Europei; și sērbeză cu ambițiuno binemeritată sērbaroa millonară a osistintei sale ca națiuno și stat. Și o sērbeză in presența reprezentanților statelor doproîntreg globul terestru; întro cari o și reprezentantele inimicului do oarecând (*Ambasadorul turc îl întrerupe cu vorbele: „Acum înse amic și frate.“*) Care do mult i-a devenit amic bun și loial; sērbeză sub conducerea unui rege glorios și înțelept, sub conducerea unui principe pro care 'l stimează lumea întreagă, in care esperințe mari sunt împreunate cu inimă mare și care e însuflețit do iubirea do pace și implinirea datorinței sale. (Vii aprobări). Dorim ca D-zeu să-'l țină mulți ani spre fericirea Ungariei și spre binele acelor popoară brave pre cari ca vecini și frați ai Ungariei, le unese cu ca copeiilo istoriei și a intereselor comune do voacuri do ani. In aceasta dorință a noastră do sine să înțelege o cuprinsă și Măiestatea Sa regina. muerea bună și prea graținoasă (femme pieuse et bonne), pre care Ungaria cu fală și-o poate presenta ca regină a sa, și carea a arătat atâta virtute, atâta tărie și atâta minte in zilele bune ca și in cele rele. Rog pro amabilul domn al casei să aducă espresiunea acestor simțeminte la locul înalt al destinațiunei sale luându-'și din elo partea ce-'i compete lui, guvernului, și acelui popor nobil care ne a primit cu atâta simpatie și acărui sērbaro am petrecut'o și noi cu el împreună!“

După vorbirea aceasta se sculă baronul Samuilă *Jósika* și răspunzându-i mulțamește pentru simțemintele și dorințele atât de amicabile ce a exprimat față de domnitoriu, națiunea și guvernul maghiar; crede, că reprezentanții prea stimați ai țărilor străine vor duce cu ei impresiunea, că *au aflat aici o națiune pacinică, unitară și tare, care merită pro-*

deplin locul ce ocupă în familia popoarelor europene. Mulțamește tot-odată — în numele guvernului reg. unguresc — reprezentanților pentru prezența lor și-i roagă să interpreteze aceasta și domnitorilor și națiunilor lor în numele căror au luat ei parte la aceasta sărbătoare mare națională.

(—).

O S A N A !

Prea sântă părinte, tatăl popoarelor creatorul lumii și susținătorul țărilor! Binecuvântat fie numele teu în ziua mare de azi a națiunii maghiare.

Tu, carele înainte cu o mie de ani ai condus poporul nostru pe acest pământ binecuvântat din o țară necunoscută și ca moștenire ne-ai dat'o nouă;

Tu, carele ai susținut viața acestei națiune fără neamuri în marea popoarelor și nu ai lăsat'o a dispărea;

Tu, carele i-ai arătat calea fericirii pământeste și a mântuirii cerești;

Tu, carele cu faptele tale minunate de atâtea ori ai mântuit țara noastră din periele:

Mulțamită ție pentru tesauerele cu cari ai înzestrat pământul și stâncile patriei aceste precum și ânimele locuitorilor acesteia.

Mulțamită ție pentru mărirea ce ai răspândit asupra acestei patrie în decurs de zece decenii neîntrerupt.

Mulțamită ție pentru loviturile ce ai trimis asupra capurilor noastre coregându-ne; pentru focul de curățenie prin care ne-ai destilat, pentru necasurile cu cari ai oțelit ânima națiunii noastre.

Binecuvîntează națiunea noastră și în milleniul următor!

Scoboară în mijlocul urmașilor noștrii spiritul teu sânt ca în toate limbile să vestească iubirea de patrie, umanitatea, pacea, cultura și ideea libertății; precum au vestit și Apostolii cei dintâi.

Trimite-ne legile tale precum ni-le ai trimis prin profetul teu de pre muntele Sion!

Tu, carele ai dat națiunii putere minte și voe de a lucra, potențiază aceasta dăruință și la noi și fă mare patria noastră prin rezultatul favorabil al lucrului nostru!

Dă regelui — ca oarecând ducelui nostru străbun — sabia sântă care alungă inimicul și premiază credința.

Eacă îți promitem în această zi de mare însemnătate, că ne vom iubi patria cu pasiune și suferință, cu tăria puterii noastre, cu focal ânimei noastre, jertfindu-ne sângele și binele nostru pentru ea și lăsând ca moștenire neștirbită urmașilor noștrii datorințele față de patrie.

Binecuvîntarea ta să se reverse asupra noastră, ajutorul teu să ne sprijinească în munca grea a misiunii noastre, a cărei una fie-care isbândă să fie preamărirea numelui teu sânt, — din voci — până-n vecii vecilor! Amin.]

Dr. Maurițiu Jókai.

ESPOZIȚIA MILENARĂ.

— 2 Maiu 1896 —

Bubuitul tunurilor, sunetul clopotelor no-au dat azi de știre că sorbarea noastră mare s'a deschis.

Toată strălucirea, întreagă pompa care represintă nimbul unui rege mare, a unei dinastii străbună puternică, a strălucit acolo spre cinstea mare a măririi sărbării noastre naționale.

Mărturiile țării noastre, deputații popoarelor culte din lumea mare, fruntașii tuturor instituțiilor de valoare din țara noastră și în mijlocul unei massă de mii de mii, încunjurat de fruntașii capitalei, a ânimei țării: regele, care sărbătorește cu poporul de odată.

Puține popoare mai au putut avea parte din astfel de mominte mărețe.

Acum simțim mai mult ca ori-când altă dată, că fala și mândria noastră este esistența noastră prezentă ca maghiari.

Acesta fu un moment de însemnătate istorică a întâlnirii sântite a lor două mii de ani.

Înțelepciunea și îngrijirea prevedinței ca o coronă fericită și pacinică ni-a câștigat asta sărbătoare drept resplată pentru resbelele săngeroase de sute de ani.

Dela grația sa nemărginită cere, asteaptă regele maghiarilor cu deplină

credință toată aceea binecuvîntare a poporului sau, pentru care ș'a câștigat morițe în modul cel mai vrednic luându-și plata atât pentru trecut cât și pentru viitoriu.

Acel bun mare și mai prețios ca ori-ce, 'l cere bunul nostru rege pentru națiunea maghiară, care dacă l'am poșezut, no-a făcut mari, dacă l'am perdut no-a ruinat, adevca: „*amirea în cuget și în simțiri.*“

Turnurile de apărare greu atăcate în decursul vieții noastre noastre naționale de o miio de ani numai „*cu puteri unite*“ le-am putut apăra până acum și acesta ne este palladiul remas și contra pericelilor viitoare.

Regele încoronat oftează binecuvîntarea poporului seu credincios și națiunea maghiară cu un trup și cu un suflet șoptește cea mai sântă rugăciune ca pre cel mai înalt pagiu al constituțiunei sale, pre cel mai credincios onunciator al simțurilor sale mărețe, pre bunul și mult iubitul rege al Ungariei millenară atotputernica prevedință să-'l încoronezo încă mulți, mulți, mulți ani cu glorie deplină și fericire neîntreruptă.

„*Trăiască Regele!*“

(—)

APEL CĂTRĂ FRAȚII NOȘTRII ROMÂNI.

Neostonitul luptător sincer și cum-pătat pentru interesele poporului, Ilustritatea Sa D-l Dr. Iosif Gall, membru al casinei magnașilor, a adresat împreună cu deputații diotali români, cătră poporul nostru următorul apel:

Dacă roprivism la trecutul patriei noastre videm, că una din orele cele mai strălucite este aceea, în care Români cu Maghiarii au apărat umăr la umăr

patria și creștinismul contra atacurilor semilunei. Numeroșii români au strălucit în bătălii prin faptele lor viteje și mulți luptători români au dobândit în acel timp nobilitatea prin bravura lor.

Iubiroa patriei periclitato a legat strîns la olaltă pre toți fii soi, înbărbându-i la fapte eroice admirabile; strămoșii noștri români au servit în această luptă cu însuflețire și cu credință ne-

clătită, ridicându-se la cele mai înalte pozițiuni și dobândind merite nevestezite.

Oare aceasta, patria nu este și acum a noastră? Suntem noi oare străini într-nsa?

Da, este și a noastră nu suntem noi străini aici.

Nobilimea noastră au avut ogale drepturi cu nobilimea celorlalți și când nouele idei: libertate, egalitate și frățietate, proclamate în numele umanității au pus capăt privilegiilor, fostii noștri iobagi încă s'au eliberat, în urma înțeleptei dispozițiuni a legislativei noastre și s'au făcut cetățeni liberi, ai patriei, d'împreună cu iobagii celorlalți naționalități.

Încetând era privilegiilor atât cu privire la singuratici, cât și la clase și națiuni întregi, cetățenii liberi s'au nisucit pretotindena a să consolida într'un stat tot mai puternic, stărucesc a creea garanțiile libertății și ale egalei îndreptări generale știind că numai în aceste s'asigurate viitoriul și dezvoltarea lor.

Garanta libertății publice o poate da numai statul constituțional; statul nostru este constituțional și acesta ne garantează că în cadrul libertății publice putem susține naționalitatea noastră, o putem cultiva și putem tot mai mult desvolta și validita influența ei asupra afacerilor publice, precum și în privința ecuitabilelor sale pretențiuni cu privire la reprezentarea sa, aducând foarte aceste în conglăsuire cu sustarea statului ungar și cu interesele sale de dezvoltare.

Că lupta împrejurul acestor pretențiuni n'a încetat încă și că în aceasta

luptă organele opiniunii publice magiare și bărbații conducători maghiari ocupă o pozițiune rigidă, nu este cauză doajunsă pentru o amărăciune așa mare, în cât să ne retragem dăcoși de la sărbătoarea patriei.

Să privim la alte state, unde nu este deosebire de naționalități, ce luptă înverșunată pentru interese se poartă între clasele singuraticice; însă când este vorba de sărbătoarea patriei, atunci punând la o parte toată mânia și amărăciunea, unindu-se împreună sărbătorește, împreună luptă.

Întemplările din timpurile mai noue dezvoltarea și consolidarea popoarelor, ce se ivesc împrejurul nostru, ne arată tot mai mult, că numai în monarhia Austro-Ungară și în trînsa statul ungar este acel organism de stat, în care deodată cu dezvoltarea libertăților publice putem asigura viitoriul nostru, pre când dacă acelea să surupă ne îng. oapă și pre noi.

Dorind dară dezvoltarea naționalității noastre, trebuie să nisuim într'acolo ca să nu atingem siguritatea celui refugiu. să nu lăsăm în inimicii statului ungar nici umbra speranței, că în străduințele lor îndreptate spre nimicirea celui stat ar putea cumva căuta la conlucrarea noastră.

Sustarea și susținerea statului ungar este intoresul comun al tuturor fiilor patriei; să sărbătorim dară și noi cu frații noștri maghiari, să nisuim a-i dobândi prin ținuta noastră tot mai mult pe partea noastră și atunci negreșit ne vom pricepe mai curând unii pre alții ca dacă ne retragem dăcoși.

PARLAMENTUL MAGHIAR.

E zece oare, porțile dietei să deschid și mulțimea curioșilor impacienți grăbește cătră galerii. Chipul impopulat al stradei Sándor pe zi ce merge devine

mai liniștit, mai pustiu și numărul celor curioși seado morou. Prin grădina Muzeului, din stradele laterale, mai cu seamă însă din boulevard să apropiu singura-

teci deputații conducând câte un cunoscut la galerie, strada se liniștește și numai căruțele celor întârziați conturbă liniștea monotona a străzii.

În coridor unii și fac preumblare, alții adunându-se în grupuri mai mici sau mai mari se dispută asupra oventimentelor de ieri, asupra articulelor mai de frunte din foi, asupra interpelărilor mai însemnate ce vor avea azi loc în dietă, unii retrași în un colț cotose foi sau epistole, alții se apropie de chilia notarilor sau a conducătorului casei ca pe baza obiceiului sau a dreptului special al lor, să-și redice autoritatea prin depunerea pardisicilor în acest loc de frunte.

Notarii, cei mai isteți numerisatori ai timpului modern, măsură cu pași lor coridoarele și hotărăsc că fiind de față destui deputați și câțiva ministrii, ședința se poate începe. Președintele și ocupă locul și signalul clopoțelului electric avisează începerea ședinței, la care semn minoritatea deputaților merge în sală, nime nu e cu atențiune la protocol, la repoarte, ci majoritatea e în coridor. Înaintea minorității vorbește primul, al doilea orator, cele mai interesante vorbiri vin cam la sfârșit. La aceste se umple și galeria magnaților și a damelor; dieta se împopulează și se începe o variație, mare de aprobări, contraziceri, sgomot, liniște și atențiune.

După vorbirile cele mai mari urmează o pauză mai scurtă, bancele se golesc și patrioții noștri ies în coridor ca să se recreeze. Numai o replică mai aspră sau interesantă, sau votisarea, e în stare a umplea eară băncile golite. Așa durează asta până la oarele două când în cete mari se depărtează deodată poporul și deputații din casă și atât acolo cât și pe stradă în scurt timp se face liniște mormentală, ca în zilele următoare să se repeteze de nou — cu puțină variație — această continuitate a vieții parlamentare.

Acesta e chipul estern al ședințelor parlamentare; un chip destul de interesant dar de toate zilele, care se poate umbră mai mult sau mai puțin, se poate

din când în când întregi cu schimbări mai însemnate dar atât umbrirea diversă cât și aceste schimbări pot a se cuprinde în cadrul de toate zilele care nu se deosebesc într-un nimic de cadrul și chipul altor parlamente.

În ce privește osteriorul se abate de popoarele orientale și de corporatiunile legislative ale Austriei, participă exclusiv numai elemente culte, poporul lipsește, dar tot-odată și aristocrația; în ce privește ținuta se deosebesc de parlamentele statelor americane unde în sala de debateri mănecă, bou, fumează; se deosește de englesi, unde șed cu pălăria pe cap în bănci fără meso, în ce privește modul de debatero, se deosebesc de germâni, căci dispozițiunea e mai vială, întrevorbirile, aprobările și desaprobările is mai dese; seamănă înse mult parlamentului frances și italian; căci nicăiri nu aflăm atâta interes față de întrebările de mare însemnătate politică și atât desinteres față de obiectele politice indiferente ca acolo și la noi; seamănă cu parlamentul engles în ce privește vorbirile lungi cari numai acolo și la noi se pot afla cu aceea deosebire, că acolo le declamează după sistema antică pe când la noi vorbește cu o însuflețire și pathos mai rar, afară de aceea mai are parlamentul maghiar o proprietate care nu mai are păreche în nice un parlament și anume: atingerea nemijlocită, sinceră și amicabile ce există între deputații dietei.

Toate aceste sunt numai apărințe esterne, nu ne reflectează întru atâta temperamentul, ci mai mult obiceiul. Cu greu putem deduce de aici, că ore parlamentarismul prins'a rădăcină adevărată, afundă și trainică, s'a făcut oare în sânge și așa devenit'a oare oglinda fidelă a vieții publice? Barămi că aici e capul lucrului. Parlamentarismul adevărat ne arată întreagă fiziologia unei națiuni, el e termometrul maturității politice și a culturai, el e esprsiunea decisiunii și puterei aceleia.

Formele esterne aparițiunile esterne se pot schimba, din aceste nu putem

face deducțiuni cu privire la parlamentarism ca ataro.

În parlament e reprezentată toată simțirea toată, dispozițiunea. Dieta 'și are tot-dea-una humoristică, întrevorbitorii sei cari mult sau puțin susțin dispoziția vială a casei; și are tot-dea-una persoanele casei cari nu numai de grijele patriotice, ci și de gândirile univesitare sunt tot-dea-una moroși și vöd lumea tot-dea-una în coloare neagră; 'și are oamenii cari în toate află ceva de criticat, cari încă vöd toate negru, dar acăror priviro s'nseninează de câte ori sunt bătuti contrarii lor; 'și are gigerli sei cari s' multămosc cu arătarea pieptului, de multe ori le place a apărea ca reprezentanții și apărătorii a tot ce e bun și nobil, și a-la-bon-ton; 'și are solii sei, cari furișându-se de ici coale colportează vesti bine informate de multe ori nu prea măgulitoare pentru unii sau alții; și își are aceea majoritate de deputați, cari urmăresc cu atențiune decursul lucrurilor publice, cari s' însuflețesc rar, cad rar în desperare, cari ascultă disputele cu liniștea popoarilor apusene dar care s' mișcă și lucră puternic dacă afacerile noastre publice sunt amenințate de vr'un periclu.

Înainte de asta trebuia s' resunet salele alor 63 comitate de tonul însuflețirii și acest sunet trebuia s' străbată până la poalele moarei ca opiniunea Ungariei s' ajungă la expresiune. E drept că 63 capuri a avut cari unul fie-care trebuia întrebați separat. Azi, în perioada electricității, simțirile și ideile s' lățesc și ajung la maturitate cu iuțimea aceleia și dacă provin în adevăr din sinul națiunii, acele linii electrice toate s' întrunesc în parlament și formând acel curent galvanic care discompune și compune, învinge partide și persoane singuratece, face din deputații țării un întreg mare și puternic prin care s' ajungă la expresiune dorința comună, puterea, străduința și întreagă ființa a acestuia.

Mulți și de multe ori judecă maturitatea parlamentului după liniștea cu

care decurg debaterile, și mulți află parlamentul de periclitat, dacă valurilo puterilor contrari s' lovesc la olaltă puternic. E drept că parlamentarismul e o instituțiune compusă spro osprosiunea părorilor elementelor culte, e drept că apucăturile respingătoare dure nu numai fac neplăcută activitate aceluia și pre timp mai scurt sau mai lung i împedecă chiar activitatea, dar toate aceste nu periclitează ființa aceluia ca ataro. Valurilo cari periclitează ființa acestuia, s' sfarmă de aceea putero națională a cărei termometru și expresiune este, de aceea opiniune publică a cărei reprezentant chemat este. Sunt chiar așa ca ochiul de mare strimtorat între dealurile înalte, furtune mari trec preste el, valurilo sale spumând s' aruncă asupra piscurilor înalte, dar oar s' liniștește și 'și arată fața liniștită bereurilor vecine. chiar din aceea cauză eu nu mă tem că parlamentarismul s' poate falsifica. Precum nu s' poate acela terorisa cu apucături dure, neesacte, copilărești, chiar așa nu s' poate falsifica cu răsădircă pe ascuns a simțemintelor cari nu corăspund opiniunei publice. Pe un scurt timp și aceste s' pot ivi, dar fructe, aceste nu au nici când. De multe ori s'au făcut în aceasta privință încercări, dar nici odată nu au avut succes, nici chiar atunci, când opiniunea publică era desfăcută în bucăți singuratece, când era reprezentată prin comitate: nu au avut succes, căci opiniunea adevărată a prins rădăcini cu mult mai afund, decât să-'i poată aceleia strica plântele tirăitoare pro suprafată; cu atât mai puțin succes pot avea azi, opiniunea publică nu ni-s'ă presintă în bucăți ci într'un întreg contopit nu numai în reprezentanția poporală, ci și în pressă carea stă la dispoziția fiecărui om care știe scrie și cetă.

Cu garanție potențiată putem saluta începerea mileniului nou, cu aceea convingo că în fruntea națiunii numai un ac magnetic poate sta: simțul comun. Să-'l păstrăm acesta în curățenie, atunci așa va fi și imaginea sa: parlamentul. Poate fierbe, poate arunca spumăgând valuri,

ca ochiul de mare sus amintit, de profundul aceleia însă numai mărgole se vor redica la suprafață, pro cari le pot

astupa buruenile de pre țermuri, dar a-lo nimici nu vor putea nici când.

Dr. Alesandru Wekerle.

FESTIVITATEA ACADEMIEI.

— Răport special pentru „Ungaria.“ —

Budapesta, la 18 Mai.

Rară sărbătoaro a decurs eri în sala festivă a Academiei. Atât în ce privește pompa esternă, cât și în ce privește conținutul aceleia, ziua de ori a fost mai pe sus decât toate zilele de însemnatate istorică cari le petrecem acum și a căror valoare numai ochiul reprivitor al generațiunei următoare le va putea judeca după merit. Ca semn că azi va fi de față Măiestatea Sa, păreții — altcum notezi ai sălei — erau încăreați cu ramuri verzi și plânte exotice. Regele și rudele sale proa înalte au ascultat cu plăcere disertațiunea lui *Kállay* care desfășură un chip imosant din trecutul națiunei maghiare desemnând sub influința acestor reminșcenții mari un viitor puternic. Credința profundă a învățaților serioși, foc în ânimi, strigăte și aplausă frenetice pre buză, veștmente scilpicioasă și ochi scânteietori de bucurie au dat ton în adovăr sărbătorese acestei ședință festivă rară a Academiei.

*

Eacă pro scurt decursul ședinței: La oarele 9 era plin de trăsuri frumoasă la poarta academiei, era plin de toalete pompoasă în salele aceleia, publicul se aduna în număr mare.

Membrii direcțiunei academiei și presidiul, br. L. Eötvös președintele, metropolitul Császka György, Tisza Kálmán, gr. Széchenyi Béla, gróf Dessewffy Aurél, Szász Károly, Gyulai Pál, Pulszky Ferencz, Kautz Gyula, Vámbéry Armin, Zichy Antal, Böthy Zsolt și Szily Kálmán secretariul suprem în uniformă maghiară așteptau în antișambră sosirea oaspeților înalți.

Era aproape $\frac{3}{4}$ 10 când soși prima trăsură dola curte din care se cobori archiducele *Iosif* și *Iosif August*. Archiducele Iosif în uniformă de general maghiar, fiul soi în uniformă de colonel de la dragoneri. Ambii au rămas în antișambră cu coialalți domni și așteptau. În scurt sosi și ducele *Filip Coburg*.

Precis la oarele 10 resună puternicul „éljen“ ca avis că regele a sosit. Din doauă trăsuri de curte se ivi regele în uniformă de general de cavalerie honvezasă și gr. *Paar* adjut. suprem, din a doaua trăsură generalii *Somogyi* și *Pollák* adjutanții regali.

Baronul Eötvös Loránd grăbi înaintea Măiestății Sale și 'l conduse prin treptele ornate frumoși și învăliți în tapete orientale în sala festivă unde erau de față toți cei adunați,

Pre catedra presidială și în apropierea membrilor augustei familie era: ministrul președinte Br. Bánffy Dezső, ministrii Wlassics Gy. br. Fejérváry Géza, Perezel Dezső, Dániel Ernő, Dorányi Ignác, metropolitul de Kalocsa Császka Fyörgy și episcopul Schlauch Lőrincz, canonicul de Esztergom Pór Antal, Lobkovitz comandantul militar, Hollán Ernő și Forinyák Gyul, apoi: Wekerle Sándor Szilágyi Dezső, Berzeviczy Albert, Grómon Dezső, Vörös László, Bedő Albert, gróf Apponyi Lajos, gróf Apponyi Sándor, Jókai Mór, Kossuth Ferencz, Munkácsy Mihály, Hegedüs Sándor, Czorda Bódog, Tóth Lőrincz, Lengyel Béla, Ráth Károly, Gerléczy Károly și Márkus József, toți în uniforme naționale maghiare.

La measa presidială a ocupă loc președintele Eötvös Loránd, Pulszky F. și

Gyulay P., președinții de secțiune și *Szilly Kálmán* secretariul general.

După ce strigatele frenetice de „*éljen*” au încetat președintele br. *Eötvös Loránd* sculându-se ținu următoarea vorbire de deschidere:

Măiestatea Voastră împărat și rege Apostolic!

Prea grațioasă Doamnă!

Inima ne bate de bucurie atunci, când Măiestatea Voastră venind în mijlocul muncitorilor literaturii și vieții maghiare ați sancționat de nou aceea problemă grea carea ne a încrezut o noaună națiunea. Ținta noastră este, a desvolta limba erezită dela strămoși și literatura aceleia, ca aceea să se înavuțască nu numai în vorbe binesunătoare ci și în gândiri, a cultiva știința nu prin imitare slugărnica ci prin gândirea liberă spirituală. Ambițiunea noastră națională nu ne lasă a odichni, voim a ținea pași cu celea mei de frunte dintre națiunile în acăror vecinătate au fundat strămoșii noștrii patria — acum — de o miie de ani. „*Ungaria nu a fost — ci va fi*” aceasta e deviza înfiptă în fundamentul Academiei Ungară de știință. încă de Ștefan Széchenyi. Nu am uitat aceasta nici azi, când ne reamintim cele trecute serbând aniversarea millenară, căci simțim, că pre lângă miia de ani trecută încă suntem o națiune tineră carea nu se poate mulțami cu preamărirea trecutului ci trebuie să cêrce o mărire și mai mare în viitor.

Ne încredem în acest viitor, ne încredem în gloria acestuia și pre terenul emulării în știință și literatură, căci istoria ne arată că națiunea noastră aici în apus nu numai că a cuprins pământ, teritoriu, ci în tot tîmpul a priceput, și-a însușit acele idei capitale, cari s'au ivit pre calea progresului familiei de state Europene.

Ne încredem în acest viitor și pentru aceea, căci acum când ne reîmbărlătăm, când vă vedem pre Măiestatea Voastră aici în mijlocul nostru, atunci din progresul ultimelor decenii din dispozițiile ce Măiestatea Voastră ați luat

întru apărarea și sprijinirea artelor și științelor noastre, am ajuns la aceea conștiință încurajătoare, că acela care înavuțește cultura națiunii sale. face un lucru plăcut regelui seu.

Maghiarul tot-dea-una a ascultat orbiș porunca și sfaturile regelui seu.

Noi încă vom urma aceasta năsuindu-ne a ne câștiga merit înaintea regelui și națiunii prin avuția literaturii și fundamentul științei noastre.

Primiți Măiestate mulțamita noastră cea mai profundă pentru participarea cu carea ne-ați onorat și permiteți-mi ca aceasta ședința festivă să o pot deschide!

După strigăte repetite de „*éljen*” președintele br. *Eötvös Loránd* raportă că ministrul de finanțe *Kállay* membru onorar a academicii e împedecat a lua parte la ședință și disertațiunea sa intitulată „*Arpadieni și statul maghiar*” care formează unicul obiect al ședinței 'l va ceteri secretarul general *Szilly Kálmán*.

Acesta să sui pre catedră și ceteri întreaga disertațiunea carea noi pre scurt o comunicăm aici.

Aici am devenit o națiune istorică pre teritoriul acestui pământ care și azi este al nostru. De o miie de ani sustă statul și națiunea maghiară. cu mândrie deplină putem privi îndărăpt asupra istoriei noastre de zece decenii. Dar printre bucurie și îndestulare este înșirată și un ce dubui, o îngrijire, că oare ce soarte ne așteaptă? Este speranță că și în viitor vom trăi ca stat național maghiar? Cercând respuns la aceasta întrebare înorată ni-să rădică înaintea ochilor miia trecută și cea viitoare pre pragul căror aflăm pre *Árpád*. Puțin știm despre el. Viața și faptele sale 's ascunsă sub vîlul nepenetrabil al tîmpului. Dar bine e astfel, cel puțin nimic nu pătează acel chip grandios ce își alcătuește națiunea despre fundatoriul acestei patrie. În evul mediu nu găsim casă domnitoare, care să fi fost mai escelentă ca dinastia *Árpadiană*. El și urmașii lui nu numai au fundat aceasta patrie, ci ei au rădicat o la acel grad de autoritate care l'a ocupat

patria noastră atunci. Árpádienii au pus baza aceluia fundament puternic pe care-l stă patria noastră și azi după o mie de ani. Politica consecventă a Árpádienilor nu are însămnătate numai în trecut, ci din aceea putem conchide, că națiunea noastră încă mai are viitoriu . . .

Militar a fost maghiarul din cap până în tălpi. Ca popor organizat militarmente au sosit strămoșii noștri pe țărmurile Tisei și ai Dunărei. Contemporanii admirau și promăreau curajul și rezoluția maghiarilor. Dar când sunt omigrări de popoare, atunci curajul personal și vitejia e un co comun al tuturor popoarelor și maghiarii încă nu au fost altcum ca alte națiuni. Dar a eșcolat în altă privință. A întrecut pe byzantini prin luptele regulate, modul de luptă, arme; și ce e mai presus de toate: a stat sub comandă unificată. Comandantul grecesc nu s'a putut nici când încrede în armata sa întregă, cavalerul frânc nu privea lupta ca un co comun ei mai mult ca lupta a sa personală. Nu așa a fost la străbunii noștri. Oastea maghiară și fiecare ceată a aceleia a ascultat orbiș de comandantul său și fără șovăire a împlinit poruncile lui. Aceasta centralizare în comandă aceasta disciplină strictă și aceea convingere că fiecare ceată luptă pentru națiunea sa, au făcut posibile strămoșilor noștri aceea putere irezistibilă cu care au înspăimântat întregă Europa în decurs de 50 ani ceea ce ne-a pus fundament renumelui de reboinică bună, ceea ce ne-a recăstăgat autoritate, care la o națiune e tocmai aceea ce e pentru un individ singuratec onoarea. Un tesaur mare, neprețuiver.

Autoriul desfășură apoi că în restringerea puterii diferitelor vițe, în preponderanța puterii ducelui asupra principelui se ivește mai întâi simțul politic al maghiarilor azi rădicat atât de mult.

Caracterisază în un mod foarte isteț pro Géza despre care zice, că a fost unul dintre cei mai mari domnitori din dinastia lui Árpád. Despre primirea creștinismului zice:

Din caracterul maghiar lipsește bigotismul. Trăind timp îndelungat la olaltă cu cazarii, mohamedanii, jidanii și creștinii, poporul nostru a învățat a fi cu paciență față de celelalte religii, și aceea că el s'a alipit așa de tare de păgânism e a-să atribui acelei împrejurare. că el o credea aceea drept simbol al datinelor strămoșesti. Chiar din cauza asta nu s'a lășit creștinismul nici în patria sa nouă. Géza s'a născut păgân și deși s'a botezat mai târziu, păgânismul nu l'a șters din înima sa. Așa zice că nevasta lui l'a sfătuit. Poate, dar frumoasa Sarolta a fost probabil credincioasă bisericii orientale ear el s'a alipit de cea apusană. E posibil că atingerea deasă cu nemții catolici l'a îndemnat l'a acest paș. Dar ori cum prin aceasta națiunea maghiară s'a despărțit cu totul de Orient.

Ștefan avu numai de isprăvit partea cea mai ușoară a acestei opere, crezând dela tatăl seu nu numai magnificența principească ci putere fundată bine, că aceasta putere a știut-o întrăbuința atât de bine în favorul națiunii, acesta e meritul lui neperitoriu. Politica e în adevăr o măiestrie care se ocupă cu aranjarea practică a vieții popoarelor, din care cauză atributul de „mare“ pe teren politic nu-i compete întru atâta celui ce a găsit o idee mare întrucât aceluia care a realizat aceasta idee. Ștefan fiind de fire mai blând, s'a născut a înființa asupra națiunii și prin admonieri și indemnuri. Era maghiar curat și cunoștea bine poporul. Știe bine că cu binele poate face multe. Dar la spatele blândetei nu e permis să fie slăbăciune; aceasta e cauza că Ștefan era prea adeseș strict bă fără cruțare când cerea lipsa. Aceasta a fost și de lipsă, căci abia s'a suit pe tron și spiritul particularismului — crezându-l slab — s'a și pornit contra lui. Isbuenirea păgânismului în revoluțiunea lui Koppány a fost numai pretext, această era îndreptată contra domniei unitare. Dar Ștefan nu s'a ferit a vărsa sânge maghiar numai ca să poată delatura pericolul mare ce amenință națiunea.

Descriind apoi referința dintre stat

și biserică trece la caracterizarea importanței ce o are corona și zice :

Dar ori ce lumină răsare din coronă în timpul lui Ștefan, națiunea nu a aflat acolo idealul regelui seu. Pre Petru străin, deși fu rudă aproape a sântului rege și pre Aba acărui viță emula cu a lui Árpád, încoronarea nu i-a mântuit de aceea, ca națiunea să nu se scoale contra lor. În lupta dintre Béla și Andrei națiunea a stat contra regelui coronat. În certele dintre Solomon și verișorii lui Géza și Lászlo, cela a ramas rege coronat, dar națiunea pre ceștia i-a recunoscut de domnii sei. Alipirea de dinastia străbună a fost pașul decisiv în treburi de încoronare, dar ducii încă au început a avea alte gândiri. Géza se coronă cu corona din Byzantin numai ca să fie și el încoronat, și cu toate acestea e gata a abdice de tron în favoarea lui Solomon deși poporul e pre partea lui. Ladislau deși a fost provocat de popor, totuși numai cu greu a făcut destul acestei dorințe, căci regele uns era încă în viață. Și ce scenă măreață e aceea, când Emeric cu bățul în mână își scoate fratele revoltat din mijlocul oștirii armate. Aici nu simțul dinastic a lucrat — căci era frate cu frate — ci nimbul coronei. Nu dela națiune, ci dela vița lui Árpád se trage stima nemărginită față de coronă. Ei ni-au arătat cum trebuie cinstită acea putere mare simbolică, care se află în corona noastră sântă, și dela ei avem aceea convingere că corona dă tronului tărie și națiunii siguritate.

Ungaria lui Árpád a fost un stat centralizat, unicul în Europa apusană. Noi deja la fundarea statului am fost aceea, ce Europa a alcătuit după lupte seculare. Aceasta numai așa se poate explica, că aceasta constituire a stat în armonie cu spiritul poporului maghiar. Regele nostru sânt, ca cel dintâi nu ne arată o unică trăsura care ar trada poftă egoiste, temporale. Ce a făcut pentru națiunea sa, a făcut privind nu la present, ci la viitoriu. Acesta e cel mai curat idealism. Cu faptele sale ne-a arătat că noi numai

asa ne putem ferici dacă rege și popor vor lupta pentru realizarea idealului lor. Acest ideal se fie: se fie maghiar acest popor până unde va trăi, — se fie soț vrednic al acelor națiuni cari merg pre calca progresului.

Pentru aceasta idee măreață au luptat ei, ca urmașii lui Árpád atât cei vestiți, cât chiar și cei mai slobonogi. Fiecarele a fost adevărat rege maghiar. Când Rudolf de Habsburg și Ottokar s'au luptat între ei fie-care s'a nesuit a câștiga pre regele maghiar. Ladislau IV 'și conduce oastea contra lui Rudolf nu condus de idea că cel mai tare se sprijinească pre cel mai slab, ei urmând politica tradițională a familiei și antecesorilor sei. Aceasta strângere de mână care a avut loc pre câmpia Moraviei a fost legătura dintre trecutul și viitorul națiunii noastre.

De nou no putem pune întrebarea că ce soarte ne așteaptă? Este speranță că și în viitoriu vom trăi, ca națiune maghiară, ca stat maghiar?

Vei trăi ah maghiare! Vei trăi, da că vei asculta de sfaturile strămoșului tău Árpád. Înainte deci, luptă și muncește mai departe și încredote în tine însuși. Dar ca luptele și munca ta se aibă rezultatul dorit, ca încrederea se nu-ți scadă nici odată, fă așa cum au făcut strămoșii tei, zi în rugăciunea ta zilnică; Doamne binecuvintează pre regele maghiar!

* * *

Cu finirea acestei disertațiuni toți cei adunați s'au sculat și au strigat „Trăiască regele.“ Regele s'a sculat și mulțămind a mers la președinte și-i exprimă recunoștință dând mâna cu el, Pulszky, Gyulai și Szilly. Apoi întors către public laudă pre Kallay și părăsi sala urmat de archiduci și întregul convoiu.

* * *

La oarele 1 a fost banchet în salele festive a hotelului „Szent István főher-

ezege" la care a luat parte și ministrul de culte Wlassics. Primul toast l'a zis br. *Eötvös* L. glorificând pre rege, *Pauler* pentru ministru, *Wlassics* pentru Academie, *Pauer* Imre pentru *Eötvös*, *György* E. pentru Brassai, *Zichy* A. pentru membrii noi, *Marczalli* H. pentru *Kállay*,

Schwarz Gyula pentru *Gyulay Pál*, *Iovanovics* pentru *Szilly*, *Szilly* pentru *Pör*, *Hosvay* Pentru președinții de secțiuni, *Beöthy Zsolt* pentru generațiunea veche, *Czobor* pentru *Béla Széchenyi*, *Perczik* A. pentru br. *Eötvös* și în fine *Pulszky* F. pentru mecenatele academiei *Semsey*.

CULTURĂ ȘI ÎNȘTRUCȚIUNE.

În decurs de o mie de ani multe națiuni s'au născut și multe au perit, dar „poporul răsăritului“ cu a cărui venire în Europa, a încetat emigrarea popoarelor, încă și acum trăiește ba și de acum înainte vrea să trăiască și caută cu deplină speranță în viitor, pretinzându-și locul ce-i compete culturi sale în șirul națiunilor culte din Europa.

Că dela primirea creștinismului prelângă însușirea ideilor de civilizațiune ale Europei, și-a susținut caracterul propriu național; aceasta e o însușire care ne arată secretul sustărei sale de până aici și ne asigură prosperarea sa în viitoriu. Și-a păstrat caracterul seu național și directiva culturală fără de a sdrobi și nimici limba și caracterul naționalităților conlocuitoare.

Originea sa asiatică inimicii i-o atribue în detrimentul seu; dezvoltarea sa europeană, spiritul seu productiv, străduințele culturale atât inimicii cât și amicii i-le consideră și atribue ca merite. Multe a esperiat accasta națiune — de multe ori cu paguba sa proprie — în decurs de de o mie de ani.

Circumstările noastre culturale

numai atunci le-am putea apreția din ajuns, dacă le comparăm cu trecutul.

Primii învățători au fost preoții și călugării, căci oamenii civili până la anul 1526 nu mult s'au interesat de școală, ne având nice timp, nice aplecare, nice banii de lipsă. I-a preocupat resboiul estern și intern. Am avut însă totuși școlile inferioare și superioare; ba în Pécs — înaintea multor alte națiuni din Europa — chiar și universitate. Desvoltarea culturală ne-o arată și aceea, că sub Matea s'ocupa ceată întreagă de învățați din țară și străinătate cu cultivarea artelor frumoase și a științelor. Ideea grandioasă a universității proiectată în Buda și azi e de admirat. Apoi cine nu s'ar fi uimit de vestita bibliotecă a lui Matea, a cărui esemplare singuratece și azi ne fac numai laudă și cinste?

Că valorile ideilor dominante în Europa ce resunet repede și puternic a aflat în inimile maghiarilor, ne arată mai mult: lățirea repede a renașterii și a reformățiunii; primul a produs un zél și nesuință spre tot ce e frumos și de valoare, cestalalt moment însă a dat nastere unei insuf-

lețire față de libertatea religioasă. Ambele însă, ca revoluții spirituale au avut efect binefăcător asupra dezvoltării spirituale.

În zilele de tristă memorie ale căderii politice a isbânelor turcești și ale revoluțiilor interne, între școalele confesionale se pornește o concurență binefăcătoare și o îmbrățișare a intereselor culturale naționale; par' că știeau, că acela va fi învingător, carele va avea mai bune școale; magnați, prelați, orașe, comune, rădicau școale pe întrecute. Catedrele școalelor mai însemnate le-au ocupat învățații și profesorii streini, tinerii maghiari grăbeau la universitățile străine unde ajutorăți de fundațiuni și stipendii, și-au eluptat lor și patriei renume mare. În secolul XVI numai în Germania aflăm în 43 universități tineri maghiari ca școlari ordinari afară de cei ce erau în Anglia, Franța, Hollandia.

Așa a devenit „poporul răsăritean“ națiune europeană!

Până când școalele și instrucțiunea evului mediu ne arată numai gradul de cultură a preoțimei, până atunci cultura modernă respăndește și asupra elementului civil binefăcătoarele sale raze. Proprietatea cea mai de frunte a culturii maghiare fu: a scrie și vorbi grecește și lătimește, a cunoaște și cita scriitorii așanumiți clasici. Limba administrației și legislației a devenit cea latină.

Nu e mirare deci că între astfel de împrejurări națiunea ș'a perdut conștiința națională. Starea culturală și școlară numai sub Maria Therezia și Iosif II începe a se în-

bunătăți. «Ratio educationis» a făcut chiar așa epocă ca: «Edictum tolerantiale»: Cu încetul au sburat la noi și ideile enciclopediștilor francezi, ear simboalele reformățiunii mare alcătuite de ei, au dat și spiritului maghiar o direcțiune noăuă în dezvoltarea sa ezicând ca simbol: literatura, știința și școala națională. Locul culturii veche latină și mai nouă germână fu ocupat de cea maghiară. Să începu o perioadă, o lume nouă, care numai prin catastrofa anului 1848 fu conturbată.

Că ce progres am făcut preterenul culturii dela denumirea primului ministru de instrucțiune ar fi foarte frumos a documenta; dar aici e destul a aminti numai câțiva numeri.

La a. 1848 abia erau în Ungaria câteva asile de copii, școale elementare populare de stat erau, până în timpurile mai recente, cu totul necunoscute. Școalele contesionale erau în număr de 9000 cu 700000 școlari. Școale medii și superioare abia erau 100.

Progres mai mare se arată în anii șesezeci.

În acest timp simbolul era: a înlocui lipsele cauzate prin seclii, a organiza, regula fiecare factor al culturii maghiare; sub influința acestuia s'au născut o mulțime de legi, despre școalele medii, asile de copii, prevederea învățătorilor și profesurilor, pensiuni etc.

Numărul asilelor se urcă deodată la 2000, a școalelor populare la 17000 cu 2,240.000 școlari a celor medii la 186 cu 52000 școlari. În universitatea din Budapesta pre

la anul 1848 abia orau 1500 ascultători, azi sunt 4000 deși azi avem universitate și în Cluj.

E lucru foarte natural că tot în asta proporțiune au crescut și cheltuețele cari însă și acum le suportă în mare parte confesiunile. Să cheltuește aproximativ: cu asilele 700,000, cu școlile populare 17,000,000, cu școlile medii 7,000,000 floreni.

La esoposiția milenară — după putință — vom da samă despre progresul de până acum. Vom espune aranjamentul și recuisitele de în-

vățământ ale școalelor vechi și moderne; vom arăta desvoltarea noastră, ca dovadă că ce am învățat noi de când suntem națiune euro-peană.

Nu laudă goală vrea a fi aceasta, ci espresiunea încrederii îndreptățite ce o avem în noi înșine; espresiunea acelei încrederi, care în trecut și în present și are basa și puterea pentru progresul viitor, pentru înaintarea culturală a națiunii maghiare.

Mihail Zsilinszky.

† ARCHIDUCELE CAROL LUDOVIC.

Minunate și sunt căile tale Doamne!

Casa regală ear e cuprinsă de doliu.

Fratele regelui, cea mai apropiată rudenie de ânima sa, în cele mai dese casuri suplinitoriul personal al seu, nu a așteptat decât aceea ca iubitul seu frate să se reîntorcă din calea sa cea de mare însemnătate ca apoi să-și dee blândul seu suflet în mânilor creatoriului.

Atât timp s'a luptat cu moartea. A adus'o din Orientul îndepărtat unde a mers la sfatul părintesc. De acolo a adus ângerul ucigaș și de atunci s'a tot luptat cu el și toată știința medicilor nu a fost în stare a 'l mântui.

De zile să lupta el cu moartea trimetînd mereu înștiințare că e

mai bine, că morbul să ameliorează, că nu e periclu; ca să nu turbure serbarea milenară a poporului maghiar și să nu conturbe preamărirea preabunului seu frate.

Acum însă, când și ultimul «Isten âld meg a magyart» a sunat, i-a fost iertat a da mâna ângerului cu făclia întoarsă. «Toate s'au sfârșit, părinte în mânilor tale 'mi dau sufletul.»

Numai spirite mari și finesc astfelu viața.

Istoria nu a notat altceva despre el decât buneția inimei sale.

A trăit pentru aceia pre cari i-a iubit, fiind model de părinte în familie și simțind de odată cu familia mare și cu națiunea.

Binecuvîntare 'l petrece pre el la tronul Atotputernicului.

Națiunea maghiară să împăr-

tăşeşte de doliul domnitoriului său şi al familiei greu lovite cu aceeaş căldură, cu care s'a împărtaşit regele şi aparţinătorii sei prea înalţi de bucuria naţiunii maghiare inspirată de Dzeu. Mulţămita dată celor vii se contopeşte armonios cu binecuvîntarea dată celor adormiţi în Domnul.

Urmaşilor tulpinei căzute deie-le soartea înflorire, întărire atât în patria aceasta cât şi în ori-ce loc; celor ce jelesc, celor cu ânima întristată deie-le mângăiere, uşurare şi speranţă; ear celui adormit în domnul mântuire eternă.

Mauriţiu Jókai

* * *

Nu numai casa domnitoare, ci şi naţiunea e în doliu perzînd în defunctul Archiduce pre urmaşul de tron legal. Dar altă mângăiere nu putem avea nici noi decât aceea carea ni-o prestează legea noastră creştinească.

Domnul a dat, Domnul a luat fie numele domnului binecuvîntat!

Aceasta e mângăierea cu care se îndreaptă şi naţiunea noastră către domnitoriul seu care a suferit poate mai mult şi ca cel mai nefericit supus al seu; dar care suportă lovitură după lovitură cercând mângăere şi putere întru îndeplinirea datorinţei sale grele, Aceasta 'l susţine şi-i dă — prelângă înaintata sa etate — putere, cre-rului seu înţelepţiune nemărginită şi ânimei sale iubire nesăcaveră.

Atât regele, cât şi familia jelică pot fi siguri că durerea lor este tot-odată şi durerea noastră

lovitura ce a căzut asupra sântitului seu cap, a căzut în acel timp şi asupra capului naţiunii întregi carea suferind şi jelind împreună cu casa domnitoriului seu 'şi dă o noauă dovadă despre credinţa sa nestrămutaveră şi în acel moment când imploară rugăciuni sincere, cerînd binecuvîntarea celui adormit, tot atunci roagă provedinţa, ca dând putere bunului nostru domnitor să ni'l conserveze întreg şi sănătos spre fericirea noastră, a patriei şi a mult cercatei familie regală.

* * *

Archiducele *CaroLludovic* presuntivul regent al Ungariei s'a născut la 30 Iuliu 1833. În 1853 a mers la Graţ ca să studieze administraţiunea. În anul 1855 a fost denumit de locoţiitor în Tirol şi Voralberg, ear la 1859 în resbelul italian şi-a câştigat merite întru constituirea honvezimei. A sprijinit foarte bucuros toate încercările economice şi ştiinţifice suplinind prea adese pre fratele seu mai mare: domnitoriul. La 1884 a fost denumit ca general de cavalerie şi possessor al reg. nro 7 de dsidás şi a reg. 24 rusesc de dragoneri. El a arătat un interes mare faţă de țara noastră. Înainte de anul 1867 a fost unul care a zis că Ungaria va fi unul dintre cei mai puternici apărători ai casei domnitoare, ba în etate înaintată a început a învăţa limba maghiară făcînd atât el cât şi pruncii lui rezultate frumoasé.

Indată ce fu denumit ca regent al Ungariei primul seu cuget fu: a fi possessor «al acelei țeri în

care e desemnat ca fiitor domnitoriu. Atunci și-a cumpărat un dominiu mare la Kis-Tapolcsány unde nu numai el ci și familia sa s'au aflat tot-dea-una foarte bine.

Ca amic al păceii s'a născut a susține relațiuni amicabile cu curtea rusască și a întări amicitia și legăturile cu aliații europeni ai noștrii.

El s'a căsătorit de trei ori. Prima sa soție fu fica regelui sâsesc Ioan cu numele *Margareta*, carea însă muri la 15 Septembrie 1858 fără copii în Monza. La anul 1862

s'a căsătorit a doaua oară cu *Maria Anunziata* fica lui Ferdinand II regele Siciliei. Cu aceasta a avut patru copii: *Francisc Ferdinand*, *Otto Francisc Iosif*, *Ferdinand Carol Ludvig* și *Margareta Sofia*. Murind și aceasta soție la 4 Maiu 1871, s'ă căsători a treia oară la 23 Iuliu 1871 cu principesa de Braganza *Maria Teresia* fica infansului portugal *Dom Miguel* cu carea avu doi copii: *Maria Anunziata* și *Elisabeta*.

I. C. Pop.

LUCRURI VECHI.

Cine va corca să descopere în și-rolu următoare ori idei noauă, ori lucruri necunoscute până acum, ori disertațiuni scrise cu o profundă știință, referitoare la trecutul, prezentul și viitoriul comerțului Ungariei, acela va face mai bine dacă nici nu lo va ceti, căci chiar din contra trebuie să dechiar, că numai asa pro nimerite m'am întins la colecțiunea de date coadunate la mine în decurs de ani, și dintre acelea — abstrăgând dela ori ce nex intern — scot vr'o doauă trei dar nu pre sama acelora cari s'ă ocupă mai meritoriu cu economia națională maghiară, ci pre sama acelu mare public, care între multele-i ocupăciuni și gândiri nu-'și poate rumpe timp pre sama acestui studiu. De altmintrea despre comerțul maghiar poate fi vorbă cel mult numai de 150 ani și și în decursul acesta numai despre încercări primitive, și nici cum despre comerțul acela, care poartă azi numele.

Primele încercări mai însemnate pe terenul acesta cad pre timpul domniei *Maria Teresia* și *Iosif al II-lea*, anume cost din urmă să vede, că col puțin a prosimțit cumeă în monarchia lui sunt

ascunși tesauri enormi; cari numai prin un avânt comercial s'ă pot scoate la iveală. Apoi cumeă acest domnitoriu genial — deși aici la noi nu s'a bucurat de popularitate din causă foarte fundate — umblând pre căi nebătute n'a putut încunjura pedecile, fie-cine va vedea acest lucru foarte natural. Astfeliu încă pre timpul *Maria Teresia* la sfatul ei au început a s'ă ocupa cu aceea idee cutezătoare, cumeă monarchia habsburgică trebuie să ceece a ajunge în legătură cu *India-Ostică* într'adevăr la anul 1776 a și pornit din Livorno cătră *India-ostică* flota austriacă, care forma proprietatea căsei regalo-imperiale. Tot la insistința curții s'a înființat în Triest o societate comercială *Ost-Sudică*, care la anul 1783 a dispus de unsprezece năi, și dacă s'ă poate da crezământ datelor ce stau înaintea noastră, aceasta societate a esportat din monarchia în *India-Ostică* pre năile Austriece (natural tot dea-una numai Austriece, deoarece pre atunci n'a putut fi vorbă de Austro-Ungaria) marfă de valoare de 8 milioane floreni și ar fi importat marfă de 15 milioane. Dar s'a putut vedea înainte, cumeă nici anglozi, nici holandezii,

nu vor suferi aceasta concurență și aceasta într'adevăr așa au scârit prețurile mărfurilor exportate din Austria către India Ostică, întru cât concurența a devenit aproape imposibilă.

Aceasta greutate provăzută deja ab ovo însă nu l'a reținut pe Iosif al II-lea, — care a fost un domnitoriu de o natură destul de tenace, — dela aceea că în anul 1787 să nu cucerească insulele micabarice aflătoare în sinul bengalic și să nu ocupe vre-o câteva insule și pe malul mării malabarice. Însă acestea posesiuni noi nu numai că n'au adus nici un venit, ci în contră în decurs de ani au causat numai spese și când apoi la anul 1787 a erupt și resbelul turcesc, aceasta aventură Ost-Indică s'a sfârșit cu totul.

Atunci Iosif al II-lea a început a și întoarce privirea către internul imperiului său, anume asupra exploatarii drumurilor de apă, între cari foarte natural Dunărea a ocupat locul prim. Rolul navigațiunii a dobândit însemnătate gradată, anume prin aceea că comunicațiunea pe uscat, mai virtos în patria noastră, a fost în așa stare încât întru ameliorarea aceleia și numai întru câțva ar fi costat milioane nenumerate și muncă de câteva decenii. Că cum au fost drumurile acestea servească ca exemplu de ilustrare unicul fapt, că Margius de l'Hôpital fiind trimis de ambasador la St. Petruburg în 1775, în urma resbelului de șapte ani ce decurgea pe atunci a trebuit să-și iee drumul prin Monac (München), Viena și apoi prin Ungaria către Vașoviă. Persoanele ambasadei au fost 80 la număr, cari au călătorit pe 23 caleșce și tot atâtea căruțe de povoaară.

La această călătorie (precum o enareză acesta un conte frances în descrierea călătoriei apărute la 1803, care încă a aparținut personagiului ambasadei) a trebuit *pe zi 700 cai*. Dar nici comunicațiunea pe apă n'a fost în cova stare de invidiat.

Înainte de a zace prospectul datat în Posta la 20 Octobrie 1812 a unei in-

treprinderi plănuită pe atunci pentru noaua navigațiune pe Dunăre.

Aici cu o naivitate oarecareva să zice, că „Dunărea nici când și nici prin o putere nu va putea fi regulată spre a putea fi astfel creat un drum neîntre-rup pentru caii cari trag năile“. Să zice mai departe, că „dacă cutare nae merge pe apă în sus, atunci pe oameni, precum și pe animale într'un mod foarte obositoriu trebuie transportat de pe un țărm pe altul, ceea ce cauzază multe șpese și perdore de timp“. Urmară apoi combaterea acelei „superstițiuni“, ca și cum pe Dunăre nu s'ar putea aplica vintrole, numai cât — adauge prospectul foarte înțelepțeste — „trebuie învățat meșteșugul folosirii vântului“.

D'apoi dacă nu-i vânt? întrebă autorii amintitului documet și ca o revelațiune nouă adaug, că în timpul mai nou „au fost inventată o cigă simplă care face posibilă navigațiunea pe apă în sus și fără folosirea țărmurilor“; — pe nae însăși 3 sau 4 cai întore aceasta cigă, prin ce apoi se produce același efect prin tragerea alor 40 sau 50 cai.

Spre construirea atâtor năi au plănuit atunci înființarea unei societăți pe acțiuni.

Observ însă, că aceasta n'ar fi fost prima societate pe acțiuni în Ungaria, deoarece deja la începutul lui Martie la anul 1793 a apărut coala de subscriere societății canalului Francisc cu câte o acțiune de 500, 1000, 5000 fl. și această societate în 22 Sept. 1794, în a cărei frunte au stat frații Kiss, au dobândit concesiune, precum la mandatul direct al Măiestății Sale și o anticipațiune de 200 mii floreni, deși resbelul de atunci costa multe parale.

Plănuitorii au fost oameni din Triest, un anumit agent de comerț Antoniu Giuliani și căpitanul de mărină Michail Klemons.

Acțiunile una câte una ar fi avut valoare de 500 fl. rei. Numărul acțiunilor s'a făcut pendent dela numărul năilor construite.

Subscriitorii acțiunilor aveau de ași alege comitet, care avea de a încasa sumele subscrise etc. Aceasta societate pre acțiuni a stat sub patronagiul nadorului prințului Iosif, dar nici când n'a pășit în viața, parte pentru-că din nou crumpând resbolul frances n'a favorizat unei atari întreprinderi, parte pentru că pre acest timp au început a să ocupa deja și în Austria cu ideea *navigațiunii cu vapor*. Primul esperiment de-a naviga cu vapoarele pre Dunăre în sus l'a făcut Viena la 21 Iuliu 1818. E interesant că acest vapor a fost construit de măiestrii magiari, adică firma fraților din Peci (Cinci-biserici). Pre acest vapor a încărcat o povoaară de 350 măji, și cu această povoaară au început a naviga de la Brigittenau prin Nussdorf, ținând cătră așa numita insulă a vulpei cu o celeritate de 30 stîngini la minută. De sine să înțelege că la vale a mers cu o mai mare repeziune vaporul, percurgând 130 stîngini la minută.

O comunicațiune din acel timp în tonul acelei mai mari mirări amintește aceea nae, și că stă în mijlocul fluviului fără ancoră, că să poate governa în orice direcțiune fără de nici o greutate.

E lucru știut, că apoi la 1823 a primit privilegiul societatei de navigațiune pre Dunăre, care există și azi și care apoi sub sprijinul lui Ștefan Széchenyi nu presto mult a luat aventul unei înfloriri îmbucurătoare. Stimații cetitori nu mă judece de nemodest, dacă cu această ocașiune pre aceia, cari să înteresează de acest object, îi voi îndruma la opul meu „Széchenyi és kora“ (Széchenyi și epoca sa), în care enumăr o serio lungă a datelor interesante referitoare la înființarea societății de vapor pre Dunăre, poate încă mai multe de câte ar fi de lipsă în descrierea biografiei lui Széchenyi, dar aceasta o am făcut pentru aceea, pentru că directorul de odinioară al acestei societăți, Cassian (opul mi l'am scris cu 30 ani înainte de aceasta) mi-a pus la dispoziție arhivul întreg, ear eu m'am folosit de ocașiune, că să scot din acela tot ce să poate afla

și să poate da la lumină; căci poate nu să va ropota cu ușorătate aceasta ocașiune spre a putea ajunge fără nici o greutate la aceste documente. Din cele comunicate de mine va vedea cetitoriul, cumcă regularea porților de fer i-a fost idealul și lui Széchenyi, dacă în toamna anului acestuia va sta gata înaintea noastră aceea oporă titanică, pre care el a cutezat a o visa numai în oarele de ostas, atunci el din împărăția ceriurilor va zimbi numai satisfăcut cătră generațiunea de azi, care a fost în stare ai duce în deplinire într'un mod așa de strălucit cugetul sau cutezat.

Și acum să vorbim despre altele. Am amintit deja că în Ungaria despre comerț luat în sensul de azi încă nici la începutul seclului de acum n'a potut fi vorbă. Centrul comerțului ce a esistat pre atunci, l'au format tirgurile din Pesta și Dobrițin. Despre acestea din urmă la cari să referesc foarte multe date interesante, poate voi vorbi de altă dată. Cu privire la tirgurile din Pesta în statistica lui Schwartner aflăm datul, că numărul căruțelor acelora, cari cu ocașiunea tirgului din August au fost admise pre lângă „Passirzettel“ pre marginile teritoriului cetății (căci pre atunci încă esista de aceea) trecea numărul de 12000 și — adauge Schwartner — „câți neguțatori de vite au rămas afară de marginile cetății, așa încât tirgul de vite al Pestei s'a început deja prin apropierea Tîgledului, căte mărfuri plutesc pre Dunăre sau conform legilor esistente să imoportă în cetate fără a plăti vamă.“ — Aci amintesc în treacăt, cumcă podul de plute ce a esistat mai de mult dintre Buda și Pesta a adus ca venit curat, subtragend toate șpocole de manipulare, la 1795 suma de 17.270 fl. și cu 13 ani mai târziu la 1808 deja de două ori atata, cdecă 36.700 fl. Pre generațiunea de azi poate o va interese descrierea unui oare care tirg din Pesta, pre care l'afli descris într'un op apărut înainte de aceasta cu 75 ani: „Cu privire la privitoriul împărțial — zice auctorul — e o privilește într'adevăr uimitoare, dacă va percurge piețele

Uj vásár és Színház tér (azi Erzsébet és Gizella tér), Szentér (azi Deák-Ferencz tér), Nagyhid-utca (Deák-Ferencz-utca) și apoi de-a lungul drumului de țară până la linia Hatvan și mai departe până la poarta Kecskemét (azi Károlykörut, Kossuth-Lajos-utca și Kecskeméti-utca), apoi va intra în șatrele mai mari și mai mici redicate în toate părțile pe malul Dunărei, și acolo va afla nu numai toate acelea de ce are lipsă și cel din urmă plugariu pentru ași îndes-tuli pretenziunile sale, ei și toți acei artiști, pe cari numai pompa, eleganța, luxul (!) și gustul străinătății le poate crea; pe piața Sop și pe strada Nagy hid (Erzsébet-tér și Deák-Ferencz-utca) marea parte a acelor prăvălii, cari decumun stau încuiate, în decursul tîrgului se deschid, în mare parte de comercianți străini, cari vin numai la tîrguri dintre cari unii plătesc la an câte 1500—2000 fl. chiria . . . Pe drumul numit Váci începînd dela casa Marokkaner (cari există încă și azi) o căruță stă lângă cialaltă, încărcate toate cu pei de vite până la piața cărbunilor (Deák-tér), care piață așa e de plină cu șatre încât căruțele abia pot trece una pe lângă alta. Mergînd mai departe pe drumul de țară (Károly-körut) pe ambele lături ale drumului vedem șatre lângă șatre, afară de acestea mai sunt acol 200—300 căruțe acoperite cu trestie și pânză, cari sunt asemenea unor căsuțe mici (colibioare) în cari mînșii proprietarii lor sculți de incomoditățile tempestăților. Voi mai cita încă și următoarele șire din o descripție referitoare la Pesta de atunci: Afară de relațiunile pe deplin acomodate comerțului Pesta mai are alte multe avantaje însemnate cari pentru comerțului de aici sunt plăcute și atrăgătoare pentru tot soiul de călători ce trec pe aici. Aici anume se pot afla toate foliurile de comodități de lipsă *pe lângă prețuri enorm de estin* (aceasta despre capitala noastră de azi nu o va putea zice cineva). Grandiosul pod de plute va atrage atențiunea tuturor.

În Városmajor, Zugliget, a Szépjü-

hásznónál etc. să pot afla locuri plăcute, unde omul 'și poate petrece chiar în mod sătenesc. Și în Városliget sunt foarte multe locuri frumoase, unde convine lumea mare. Iarna eară 'și oferă alte soiuri distragero streinilor. În ambele cetăți vecinașe sunt societăți populare escelente, unde poate intra ori ce om onest, ma și în cercurile nobile sunt primiți cu bucurie. În decursul carnavalului să aranjează tot soiul de petreceri; cui nu-i convin însă acestea, acela poate afla tot-dea-una în cafenele societății bune. Teatrul e minunat (aici natural e vorba despre teatrul vechiu germán, care a fost în locul palotei Hass de azi, și care a ars la 1846). Deja, colosalitatea edificiului îl surprinde pe străin, car întocmirea din lăuntru îl pune în uimire. Nici în capitale mai mari nu poți afla teatre mai frumoșe edificate, atari decorațiuni capo d'opere, precum și teatra-riști; pot conta la stima publicului. Orchestra e așa de osertată încât și capitalei imperiului (Viena) i-ar putea servi de onoare. Cu un cuvînt străinul, dacă si-a finit munca de zi, aici 'și poate afla toate distragerile închipuite, așa încât oarele mai romase și le poate folosi spre petrecere."

Poate aceasta descriere a mea s'a estins prea pe lung, dar nu pot ca să nu amintesc barămi cu câteva cuvinte — pe baza datelor fide demne din acel timp — și starca materială a locuitorilor.

Conform acestor date între magnați s'au aflat și de aceia, acărora venit anual a trecut peste un milion. Aceia, cari dispuneau de un venit anual de 4—500000 fl. nici decum nu aparțineau escepțiunilor, ma chiar și între nobilimea de mijloc s'au aflat de aceia, acărora venit anual a trecut peste 200.000 flo-roni.

Burgesimea aproape fără escepțiuno a trăit în împrejurări materiale înfloritoare.

În cetăți au fost atari „civi“ (luați în sens mai strict). acărora venit anual a fost prețuit la câteva sute de mii.

Dr. Xenceclav Wersak, care în primii doconii ai acestui seclu a petrecut mai mult timp aici, zice că el cunoaște în Pesta vr'o 5—6 familii bargeso, a căror avere stă între un milion, un milion și jumătate.

Stările materiale ale ținutului mai bine le ilustrează două aventurii, pe cari tot acel scriitoriu ni-le spune. La anul 1806 și-a cercetat pe un amic al seu din Aradul-Vechiu (O-Arad), eu care apoi după amiază a trecut în Aradul-Nou (Uj-Arad).

Fiind zi de săbătoare poporul și petrecea la popici la casa comunali. Wersak scrie într'un mod foarte interesant ael lux, care l'a observat el atât în îmbrăcăminte ba bărbaților cât și în a femeilor. Femeile au adus eu sine în corfe fripturi și vin, ear bărbații țineau subsuoară pungi pline de bani de argint, și îndată ce au început jocul popicilor, fie-care a luat un pumn de bani din punga s'a punându-i în joe, așa cât ade-seori câte pe o aruncătură era pus 300 fl. Și când Wersak și-a exprimat mirarea asupra acestui lucru, au zis că acesta nu e ceva lucru deosebit, deoarece între acești țerani anume între germâni, sunt numeșoși aceia acăror avere trece peste 80000 florini. Mai interesantă e o altă aventură a lui Wersak, pe care voiește aș ni-o spune el însuși eu cuvîn-

telo sale: „la anul 1809 ni-o bătut la ochi un țoran bătrân, care a intrat în strada Kigyó în căleasă eu soția sa și eu un copil și acolo a stat înaintea prăvăliei argintariului Brandner. Băiatul a rămas în căleasă, să țină de cai, soții de căsătorie au intrat în prăvălie, unde din curiositate i'am urmat și eu. În prăvălie să vorbea numai nemțește, țeranii noștrii însă — după cum am înțeles măi târziu au locuit lângă Pesta în Bugy — știeau numai ungurește. Astfeliu numai prin soame să puteau înțelego eu femeia argintariului, care lo punea înainte tot felii de cuțite, furcuțe, linguri de argint. Când au ajuns să plătească au chemat o calfă care barom întru câțva sdrobea pe ungurește. Măsurându-se argintăriile și călelându-se prețul lor, bătrânul țeran a seos din traistă-i de pe spate o învălitură de bancnote și fără nico o țirguire a plătit prețul celor cumpărate eu 5000 fl. și câteva sute floreni. Când am enarat acest lucru eunoseuților mei, — închiă Wersak, — aceștia eară mi-au zis că în lucru nu e nimic ceva deosebit, și cumcă țeranii mai avuți toți dispun de argintării de mare preț.“

Oare e acest lucru și azi așa? și dacă nu e așa, atunci ce poate fi cauza acestei schimbări? Cumpănirea acestui lucru o conered stimatului cetitoriu.

ACUSE FALSE CONTRA ESPOȘIȚIUNEL.

Din o parte încep a reslăți cele mai role vesti despre espoșiție, ca să sparie publicul, eu deosebire o fac aceasta câteva foi vienese cari s'au înșelat în avisurile espunătorilor pe cum și de acele, cari eu voia publică că tot ce o ungurose o rou, lătesc veste că la espoșiție o scumpete mare.

La început am suris eu despreț la auzul acestor minciuni, mai târziu eu durero am observat că și alții au fost seduși de aceste vesti false, ba s'a găsit și

jurnalist maghiar, care s'a apucat de opera herostratică, că după ce nu și-a căpătat porția de mănecare la espoșiție chiar așa de oftin ea în crășma sa obicinuită, atacă espoșiția și succesele aceleia eu tot ce nu mai poate.

Durere dar așa e.

* * *

Cu coi scurți la vedero și neesperți nu avem ce dișcuta. Cei cari nu au mai

văzut esoposiție să pot plânga mai bine că e scumpete dar nici esoposiția din 85 nici o esoposiție din străinătate, ba nici chiar o esoposiție provincială nu a fost în care să fi aflat lucruri mai eftine ca acum.

E adevărat că esto un hotel mai scump; dar acesta e aranjat pentru acel public, care și în oraș e obicinuit cu cele mai scumpe mâncări franceze. Aceasta însă nu este cauza că aceia cari voiesc a mânca eftin să se plângă, căci sunt destule locuri unde ei pot să găsească ce voesc. În adevăr e curios că în afacerea aceasta cei săraci pășesc spre apărarea celor avuți.

(Între parantese putem aminti că în sala de mâncare francesă Noäl și Patard la esoposiția teatrală din Viena prețurile au fost de patru ori așa mari ca în sala de mâncări franceze dela esoposiția de acum și totuși mulți oameni săraci s'au fãlit, sosind acasă că și ei au mâncat în salele lui Noäl și Patard, ba cei mai mulți își țineau de rușine a nu se putea fãli cu aceasta.)

* * *

Să vedem însă fapta.

Acusă direcțiunea esoposiției că a îngreunat starea hotelierilor din esoposiție prin dările enorme și taxa de consum mare.

Cu privire la aceasta amintim următoarele:

Direcțiunea a ținut conferințe cu hotelierii și fabricanții de vin și bere față de arëndarea dreptului de vinder, staverind punctele contractali cari stau din darea de consum și taxa de scaun, ear ei nu plătesc nici o arëndă, ci localitățile sunt dători a și-le redica ei. La aceasta conferință au luat parte și acei hotelieri cari nu au localitate pre terenul esoposiției și condițiunile staverito toți cei de față le-au primit și pre basa acestora au subseris contractele cu oi. Direcțiunea pentru aceea au lăsat la o parte arëndarea hotelurilor pre calea licitărei publice, căci a pus mare pond pre aceea că să aibă de lucru cu oameni cunoseuți și

cari să angajază de sine și cari să fie din bună vreme în chiar cu obligamințele ce vor avea a împlini că dacă ar afla ceva greutăți să poată repăși la timp. Dar că nu a fost nici o replică contra taxelor să poate vedea din calculul următor prezentat atunci conferinței:

La o hectolitrah de bere costă:

fabricarea	— — — —	12 fl — cr.
darea directă	— — —	9 fl 60 cr.
transportul	— — — —	fl 40 cr.
darea de consum la esp.	4 fl — cr.	
pre hotior il costă deci:	26 fl — cr.	

O hectolitrah dă minimul 320 pahare cari cu 13 cr. dau un venit de 41 fl 60 cr. Dacă luăm în considerare împrejurarea că încă acum deja a fost zi în care un singur hotelier a vîndut în o zi 40—50 de hectolitre, darea de consum a esoposiției nu se poate numi mare.

Așa stă lucrul și cu celelalte dări. Fiecare hotelier plătește după fie care scaun pe zi 1 cr. aceasta face în decursul esoposiției pentru cea mai mică sală de mâncare (200 scaune) 360 fl, pentru cea mai mare (1000 scaune) 1800 fl, (pre timp de șese luni). La esoposiția din Praga arëndătorii au plătit un paușal de einci ori așa mare.

Taxele de consum sunt următoarele: Vin de measă 5 fl pe hl; 10 cr. pe butelie; prin urmare la un deciliter vin de measă face 1/2 cr. la un deciliter vin de butelie face 1 cr. După o sticlă mare de champagne să plătește 20 cr. deci vine 4 cr. pre un pahar, după cognac liquer etc. să plătește pe fie care litrah 50 cr., adică 1 1/2 cr. pe pahar. După sodă să plătește pe fiecare sticlă 2 cr. după apă minerală 3 cr pe 1/2 de litrah.

Vinurile și beuturile din străinătate sunt — lucru natural — mai bine taxate (vinul 60 cr. champagne-ul 1 fl. etc.)

Acoste taxe sunt mai mici ca la ori care esoposiție din timpul mai recent și nu pot forma obiect de nemulțămire și acusă, din care cauză direcțiunea esoposiției nici nu va lăsa din acestea nimic. La esoposiția din anul 1885 cu puțină

esecțiune încă aceste dări de consum au fost.

* * *

Și cum stă lucrul cu prețurile din hoteluri? Dacă prețurile care s'au născut pro Menuurile (Étlap) din hotelurile espozitive:

Prețul mâncărilor	Crajmolo				Hotelele				
	Dobritinã	Balatonã	Karikás	Seghedinã	Dreber Kommer	Fabrica de bere dippert	Fab. de bere Király Péterovits	Fab. de bere polgari Sturm.	Drechsler
Supa :									
Supã albã — —	10 10	8 10	10 10	10 10	10 10	10 10	10 10	10 10	10 10
Supã extra — —	20 15	15 20	20 20	20 20	20 20	20 20	20 15	20 15	20 15
Festurã cu carne	35 30	30 30	30 30	30 30	30 30	30 30	30 30	30 30	30 30
Carne :									
Carne de vitã cu saucã — — —	35 35	35 35	35 35	40 40	40 40	40 40	40 40	40 40	40 40
Gulyás sau Pörkölt — — —	35 40	40 35	— —	— —	— —	35 —	— 35	— 35	— 35
Fripturi :									
Puiã friptã — —	70 70	70 70	70 70	70 70	70 70	70 70	70 70	70 70	70 70
Picior de vițel	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60
Carai de porc —	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60
Fripturã pe rost	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60	60 60
Rosbeaf anglais	60 70	70 70	70 70	70 70	70 90	— 70	— 70	— 70	— 70
Aluaturi :									
Aluat fers — —	30 25	30 25	30 25	30 30	30 30	30 30	30 30	30 30	30 30
Aluat copt (tortã)	35 40	40 35	30 30	30 40	30 35	30 40	30 35	30 35	30 35
Un pocal de bere	14 13	13 14	14 14	14 14	14 14	14 14	14 14	14 14	14 14

În sala de gustat bere e un pocal 12 cr. o porțiune de salamã 20 cr.

Prețurile puse pe meniu s'au care hotelier e dator a le observa strict și acel chelner, care nu ar respecta aceste prețuri sau ar face probã a înșela, la arãtare baltã fãcutã direcțiunii, va fi eschis de preteritoriul espozitivei.

* * *

Dacă scumpetea mare cu care spãrie publicul de la espozitive.

Cine pricepe lucrul, cine a vãzut espozitive și judecã cu sãnge rece trãbuie sã recunoascã cã espozitive de țarã atãt de mare, frumoasã, bine succasã și perfectã pe acest continent încã nu a fost.

Nici nu va fi om intoligent în țarã care sã cercotoze espozitive cãci deja s'a pornit o mișcare în țara întregã ca sã strãbatã în toate pãrțile socialo maghiare aceea convingore cã aceasta espozitive este aprețierea evenimentelor istoriei milenare, indemnul și incurãjarea spre viitorul plin de speranțã.

Ce poate vedea ori cine adunat aici la oaltã spre caracterisarea culturalã și economicã a țarei noastre, este în adevãr fermecãtor. Efectul espozitivei, chiar așa ca și efectul celorlalte sãrbãtori și festivitãților milenare nu e cãlculat pentru un moment, ci trebuie sã pricepem acest indemn și incurãjare și sã dãm putere din generație în generație pentru munca viitoare din cele ce vom vedea și esperia aici.

Maurițiu Gelléri.

MUSICA MAGHIARĂ.

Ânima unei națiuni și varsã sentimentele sale în cuvintele poetului și musica poporului. Simțemintele-i nealterate, sentimentelei coela mai subjective în forma doinei și a musicei ajung la o espresione înțeleasã de toți, și cine poțoste a cunoaște într'adevãr pre un popor, acela nu progete a sã ocupa și cu

musica aceluia, care adeseori dã o deslășire mai sincerã, decãt paginile istoriei, sau oratoriile parlamentare.

Esistența magiarilor de o mie de ani, o o luptã de o mie de ani. Luptã pentru patriã, luptã pentru creștinism și civilisațiune, luptã pentru constituțiune, luptã pentru libertate. Și foarte drept

zice proverbul: inter arma silent musae. Doine de lupte și resbelo, acelea ne sunt monumentele celea mai vechi musicale, la cari mai putem adauge și cântecele bisericosti vechi, dintre cari în unele apare și spiritul național. Poporul maghiar are un simțemint musical puternic. Trâmbița (tárogató) și cobza (doboz) [instrumente musicale dispărute de mult] le-a adus cu sine armata lui Arpád, și celea mai frumoase coine populare s'au născut și se nasc și azi de pre buzele poporului cu toate că civilizațiunea musicală a corupt moravurile și a întrodus și elemente străine în musica maghiară modernă.

Doina populară, aceasta espreziune musicală a poporului maghiar, e pictorul cel mai fidel al caracterului poporului maghiar, e esprimătoriul temperamentului, ce și petrece în bucuria care vează lacrimi de durere (sirvavigadó). Doina populară e aceea, despre care zice renumitul nostru poet Maurițiu Jókai.

„Cine sădește florile câmpurilor? . . . cine învață privigoarea a cânta? . . . cine crează doina populară? De unde vin acestea cântece melodioase și specifice? a căror poesie și melodie să vede a să fi născut de odată; nimene nu știe că dela cine? Cine e chemat spre aceea că dând curs liber simțemintelor sale, cari-l năbușese, să vorbească despre datinile străvechi ale națiunei, despre tristețea ce 'ș petrece, despre casa spită din depărtare, despre fata morgana și despre murgu-i plăcut . . . Sau doar doina populară să naște așa ca norul? In fio-care zi e altul și altul pre ceriu și totuși n'a văzut nimenea că de unde și cum să naște.“

Da, așa să naște. Și noi o iubim, o dădăcim pentru că e a noastră, cu totul a noastră. Aceasta e tesaurul muzicii poporului maghiar, aceasta e isvorul străvechiu al muzicii artistice maghiare. Cine au seos din acest isvor, accia au înaintat cu succes și rezultat și putem eugeta, că toemai acum când ne serbăm mileniul desvoltăm o mare activitate și în aceasta direcțiune. Stimăm și ascul-

tăm cu plăcere musica tuturor națiunilor. La noi va fi bino primită musica germână, italiană, francză și productele acestora, dar pentru aceea mărturisim cu plăcere, că este și musica maghiară, pre care o iubim, deși încă o nedesvoltată, căci doar numai dela începutul seclului acestuia coreăm pre sama ei forme artistico.

La anul 1822 a compus Josif *Ruzicska* prima operă maghiară „Béla futása“ (fugirea lui Béla). Și după aceea cu repeziune l'au urmat compositorii maghiari de opere: *Szerdahelyi*, *Császár*, *Doppler*, *Mosonyi*, apoi Francisc *Erkel*, a cărei genialitate o dovedește și aceea, cumcă opera-i cu obiect maghiar, pre Ladislau Hunyadi. l'au predat cu succes și în străinătate, unde de secur nu s'a putut bucura de o critică subiectivă, ca la noi.

Cătră mijlocul seclului eară amuște lira și resună sgomotul armelor. Dar abia își recâștigă națiunea drepturile vechi, constituția și libertatea, și în desvoltarea generală nu remâne îndărăpt nici arta muziceei, care acum remânând în contact tare cu musica țerilor străine, progresară în direcțiune națională. Goldmark, Mihalovieh Ödön, Hubay Jenő, contele Zichy Géza, Elbert Imre, Farkas Ödön, Sztojánoviec Jenő, Bátor Szidor, Verő György, etc. sunt accia, cari să ostenească pentru înaintarea muziceei noastre și de secur o interesant acel fapt, că în timpul mai nou s'au încercat deja și cu aceea, că să compună simfonia, sonată, trio, quartet de caracter maghiar. Și după acestea, dacă s'ar mai afla încă cineva, cine ar voi a identifica musica maghiară cu cea țigănească, de secur 'și va schimba părerea. Aceasta părere greșită a esportat'o în străini marele nostru artist și compositor: Francisc *Liszt*, prin opul seu „Des Bohémiens et de leur musique en Hongrie,“ care însă e fost combătut fundamental. Musica maghiară toemai așa diforește de cea țigănească precum diforește rasa maghiară de cea țigănească. Țigani nu cântă doine țigănește publicului. Ei joacă simplaminte

numai rolul esecutiv, și cântă doinolo, ariile maghiare așa după cum le aude, după cum le știe, adaugând din când în când câte-eva dela doinole noastre simple, făcând astfel melodiile noastre de nouă.

Țigani au ei muzica lor specială, dar aceea nu o cântă „oamenilor albi,” paraș-ilor, după cum se exprimă ei. Acestea două le-a confundat *Liszt*, căruia de altminteră îi datorim cu mare recunoștință, deoarece prin rapsodiile maghiare el e primul, care ne-a făcut cunoscute melodiile noastre cu străinătatea.

Și noi iubim pro țigani pro acest popor, care posedă un simț și un talent musical deosebit, dar nu ea pro un popor compositor. Și cei mai renumiți primași de țigan, ca compositor a fost de mână a doana. Muzica lor o ascultăm și azi cu plăcere și fără de muzică țigănească abia își poate petrece poporul maghiar. Instrumentul lor special e țimbula, care acum începe a se divulga și afară de Ungaria.

Dar pentru aceea avem un marș național renumit, care conform tradițiunii ar fi de compozițiune țigănească. Marșul lui Rákóczi e acesta pro care — așa zice faima seculară — la esuegetat fata de țigan Czinka Panna fidelă lui Rákóczy al II-lea, după ce acesta a fost învins. Pentru aceea o întrînsul atâta amărăciune, încăpătinare, amenințare, durere . . .

Cultura muzicii s'a întins și la a-

ceasta, Berlioz l'a întocmit după instrumente și marșul lui Rákóczy a devenit un număr din programul concertele filharmonice. Iată aceasta o muzica maghiară: contopirea artelor cu puterea străveche, lupta dintre materie și formă. Esprimarea cea mai poetică și azi încă o doina populară, însă pro bina splendidă a operei noastre încă se vor căuta destule opere de muzică maghiară în decursul sărbătorilor maghiare și și în concertele noastre adese se cântă de acestea.

Muzica maghiară în timp foarte scurt s'a dezvoltat așa, ca și cum ar fi de o mie de ani, cum e statul.

* * *

Cine va veni din străini aici la noi să privească festivitățile maghiare, va avea ocaziunea de a vedea cât de mare lipsă are acest popor de muzică. Unde să afle ceva, unde sunt numai oameni și pocale, de acolo nu poate lipsi nici muzica. Mai mulți de zece oameni fiind la olaltă și petrec numai la auzul muzicii.

Dar ne vom prezenta și muzica noastră națională. Pro bina operei noastre în decursul sărbătorilor se vor reprezenta mai virtos opere maghiare, afară la expoziție se vor schimba neîncetat concertele, doinele, cari vor face cunoscută muzica, doina maghiară în toate formele sale, ceea ce s'a creat și ceea ce a rămas în decurs de o mie de ani.

(—)

A R M A T A.

(De Haraszi Carol Bernolák general-maior reg. și imp.)

Expozițiunea milionară voiește ca nu numai înaintarea țării pe teronul material să fie arătată, ci voiește a face cunoscut celui ce se interesază și factorii singuratici ai vieții statului.

Între aceștia de secur e cel mai interesant factor puterea de apărare și esternă a acesteia: armata, căci doar pute-

rea fizică a națiunii, valoarea-i morală, inteligența și întreg caracterul ei, dar chiar și înaintarea bunăstării chiar în armată ajunge la cea mai înaltă expresiune osternă.

Expozițiunile de pînă acum nu s'a ocupat cu o expozițiune specială în ce atinge armata și ceea ce a fost espus

sub acest titlu, aceea a fost numai desprețuire a industriei de armată, cu ocaziunea căror espusețiuni au fost făcute cunoscute numai rezultatele la cari au ajuns pe terenul tehnicii de arme, înnoirile și invențiunile opocali din știința militară.

Esposițiunea milenară întrece toate acestea arangiamente și va arăta puterea esecutivă a statului: organizațiunea puterii de apărare, împărțirea și aprovizionarea ei. O atare espusețiune e aceasta, cași care până acuma n'a aretat. Și dacă espusețiunea armatei deja și considerând obiectul ei o atrăgătoare, o va face mai interesantă aceea imprejurare, că tocmai în chestiunea armatei ajunge relațiunea alianței apărării comune a monarhiei Austro-Ungariei la cea mai pregnantă espresiune esternă.

1) Un mijloc al apărării comune e *armata comună cesaro-regească*, care va forma centrul espusețiunii armatei cu toate soiurile sale de arme și de înștitute și în zece paviloane de lângă olaltă și în mai multe băraci va face cunoscută datorința opositoare, dar glorioasă a apărării; care nu e numai datorință civică, dar și atributul dreptului de cetățan.

Schițarea în detail a tuturor soiurilor de arme, ce vor fi espuse, ar trece preste marginile acestui mic artielu; dar deja și la acest loc trebuie să atrag atențiune asupra espusețiunii artileriei, care va arăta rezultatele la cari a ajuns pe terenul tehnicii de arme cu artileristii soi de câstru, de cetate și de geniu; mai departe la espusețiunea trupelor de geniu, acăror poduri Ponton — și Eiffel construite pe locul din Városliget vor da un tablou interesant și în urmă asupra espusețiunii institutului geografic militar, a cărei mape esecutate într'un mod frumos și alte lucruri de artă vor contribui foarte mult la ridicarea espusețiunii milenare.

2) Un al doilea mijloc al apărării comune e: *armata marină comună*, a carei organizațiune a o cunoaște, a-i privi scopul și a vedea materialul năilor de res-

bol plutind pe uscat (în modole) cred că va fi interesant.

Insuși pavilonul e construit în forma unei năi de răsbel cu catarg, în lăuntrul căreia se va afla totul, ce să ține de armata marină, anume: conștruirea năilor și a mașinelor, arhitectura pe apă și uscat, foarte întoresantă artilerie cu munițiunea sa și înștrumentul de mântuit, mai departe torpezi, electricitatea în sorvițiul armatei marine, înștrumente nautice, în urmă moaște interesante.

Afară de acestea pe lacul din Városliget vor fi espuse în natural unele tipuri de bărci.

3) *Honvezimea m. reg. și gloatele.*

Cu o fală și mândrie națională alăturăm espusețiunea honvezimoi lângă cea a armatei comune cu care în puterea apărării nu e numai egală în drepturi, dar acum formează și un factor ecuivalent.

Timpurile pedestrimii și a călărimii honvezimii și gloatelor vor fi cuprinse într'o grupă mare: ear celor ce se interesază de particularități li se va da ocaziune destulă de a se cunoaște pe deplin cu organizațiunea întregă, cu vestmintele, armele și recușitele.

4) Esposițiunea armatei va fi întregită prin *gendarmăria m. reg.* care e organizată în mod militar și e chemată a susține și a asecura ordinea și securanța; aceasta va fi elocată în pavilonul honvezimii, și va fi făcută cunoscută în ce-i atinge organizațiunea, îmbrăcăminte, armatură, aprovizionarea și chemarea specială, cari toate vor da un tablou înștrictiv cu privire la activitatea-i grea și care costează sacrificiu de sine.

5) De espusețiunea armatei în sens înștrict luat să ține și espusețiunea: *societății crucii roșie din regatul ungar*, a cărei servitii prestate pe terenul de răsbel încă numai înaintea puținilor e cunoscut.

6) Espusețiunea armatei o închiă *espusețiunea fabricanților și interprinștrătorilor* aceasta e deja espusețiune industrială care va documenta esistența industriei maghiare în armată, despre desvoltarea și puterea-i de concușrință.

Aici vor fi espuse toate acelea lucruri, pe cari industria patriei în timpul de față transportează armatei comune, armatei marine, honvezimii gloatelor și gendarmăriei, rezultatul favorabil al acestei espusețiuni e garantat prin aceea ambițiune mare, cu care se nisuesc fabricanții a o realiza.